

De
complete
**Heidelbergse
Catechismus**

in 81 preken

door
mr. Justus Vermeer
evangeliedienaar
in Utrecht

DEEL I
ZONDAGEN 1 T/M 33

TEKSTSERVICE VERMEULEN - METEREN

Inhoudsopgave

Verantwoording	7
Levensschets mr. Justus Vermeer	11
Preken Zondagen 1 – 33	21
Inhoudsopgave deel 2	591
Herinneringen	593
Noten	595

Preek-

nr.	Zondag	Vraag	Pag.
1	Zondag 1	1-2	21

Des mensen ellende

2	Zondag 2	3-5	35
3	Zondag 3	6-8	49
4	Zondag 4	9-11	63

Des mensen verlossing

5	Zondag 5	12-15	77
6	Zondag 6	16-19	92
7	Zondag 7	20-23	107
8	Zondag 8	24-25	122

God de Vader en onze schepping

9	Zondag 9	26	136
10	Zondag 10	27-28	150

God de Zoon en onze verlossing

11	Zondag 11	29-30	164
12	Zondag 12-1	31	178
13	Zondag 12-2	32	193
14	Zondag 13	33-34	207
15	Zondag 14	35-36	221
16	Zondag 15	37-39	235
17	Zondag 16	40-44	250
18	Zondag 17	45	264
19	Zondag 18	46-49	278
20	Zondag 19-1	50-51	292
21	Zondag 19-2	52	306

Preek- nr.	Zondag	Vraag	Pag.
God de Heilige Geest en onze heiligmaking			
22	Zondag 20	53	320
23	Zondag 21	54-56	334
De weldaden na dit leven			
24	Zondag 22-1	57	348
25	Zondag 22-2	58	362
De rechtvaardigmaking			
26	Zondag 23	59-61	375
27	Zondag 24	62-64	389
De Sacramenten			
28	Zondag 25	65-68	403
29	Zondag 26	69-71	417
30	Zondag 27	72-74	431
31	Zondag 28-1	75-76	446
32	Zondag 28-2	77	461
33	Zondag 29	78-79	475
34	Zondag 30	80-82	489
De sleutelen des hemelrijks			
35	Zondag 31	83-85	503
De dankbaarheid voor de verlossing			
36	Zondag 32	86-87	518
37	Zondag 33-1	88	533
38	Zondag 33-2	89	548
39	Zondag 33-3	90	563
40	Zondag 33-4	91	577

Verantwoording

Mr. Justus Vermeer schreef 85 oefeningen of preken over de Heidelbergse Catechismus. Hij deed dat met uitgebreide tekstverklaringen en toepassingen op de persoonlijke situatie van zijn hoorders. De oefeningen waren bestemd voor gezelschappen, want van kerkelijke leesdiensten was in zijn tijd nog geen sprake.

Vermeers oefeningen waren na het jaar 1750 vele keren herdrukt en hadden na 275 jaar een stevige redactie nodig omdat ze niet als preek bedoeld waren en omdat onze taal nu eenmaal groeit, bloeit, verkleurt en wegsterft. Het zou onverantwoord zijn als verouderde woorden en in onbruik geraakte uitdrukkingen Vermeers nalatenschap zouden verdonkeren. Het is belangrijk om de geestelijke boodschap juist weer tot leven te brengen en zo veel mogelijk recht te doen aan zijn complete werk en theologische gedachtewereld.

Het doel van deze uitgave is daarom om zoveel mogelijk kernen van zoveel mogelijk oefeningen geschikt te maken voor gebruik in kerk en huis. En wel in hedendaags en begrijpelijk Nederlands voor mensen, jong en oud, in het nieuwe millennium. Overigens wel met zoveel mogelijk aandacht voor het behoud van het authentieke karakter, de schrijfstijl en de woordkeuze: Justus Vermeer moest wel Justus Vermeer blijven.

Hoofdindeling

De preken hadden vanwege de meestal grote lengte nogal wat aanpassingen nodig om als geschikte leespreek te kunnen dienen. Om zoveel mogelijk binding met het origineel te houden, zijn veel belangrijke verwijderingen in eindnoten opgenomen. Dit betreft vooral de lange inleidingen, de verwijzingen, de tegenwerpingen, de uitbreidingen, de doubles en de minder relevante details. Dit betekent niet dat dit boek de oorspronkelijke uitgave wil of kan vervangen.

Vermeer behandelde meerdere zondagsafdelingen in twee, drie of vier preken. Deze opzet is zoveel mogelijk gehandhaafd om recht te doen aan het origineel. Samenvoegen van meerdere preken tot de gebruikelijke 52 was daarom niet aan de orde. Mede hierdoor is de structuur en ook de inhoud van bijna alle originele preken zo goed mogelijk bewaard.

De langste oefening, Zondag 28, kon worden gesplitst in twee preken, en vijf te korte oefeningen (van de Zondagen 38, 39, 42 en 43) zijn opgenomen in andere preken over diezelfde Zondag.

De meeste Zondagen tellen één preek. Twee preken zien we bij de Zondagen 12, 19, 34, 39, 40, 42, 43 en 47. Drie preken bij de Zondagen 38,

46, 48 en 49 en vier preken bij de Zondagen 33, 44 en 45. Vermeers korte schetsen van de Zondagen 50 en 51, die hij kort voor zijn overlijden niet meer kon afmaken, zijn voor het gebruik in een normale leesdienst gecombineerd uit de catechismusverklaring van ds. Joh. van der Kemp; een tijdgenoot met veel gezag in het kerkelijke leven en het gezelschapsleven. Zo ontstonden 81 preken van goede lengte waarin zoveel mogelijk gegevens uit de oefeningen van Vermeer zijn opgenomen. Ook deze redactionele aanpassingen zijn aangegeven in de eindnoten. Alle Bijbelteksten in de preken zijn in de Statenvertaling (GBS).

Jaarrond

Wie elk jaar per se 52 Zondagen wil lezen, kan preken samenvoegen of de meest aansprekende preek over een Zondag nemen. Hierbij komt dat de eerste preek van de Zondagen 35 t/m 49 vaak een inleiding is over de letterlijke verklaring van alleen de Bijbeltekst; daarna volgt de uitleg van de Catechismus (zie inhoudsopgave in beide delen).

Andere mogelijkheid is om deze 81 preken in twee jaar te lezen, en voor de dan ontbrekende 23 Zondagen evenzoveel feeststoffen te nemen, zoals advents- lijdens- en pinksterpreken. Ook zo kan men deze verklaring jaarrond gebruiken.

Exegese

Vermeers werk weerspiegelt de Voetiaans-gereformeerde hermeneutiek. Vermeer verdeelt zijn oefeningen in enkele hoofddelen en onderscheidt hierin meerdere subdelen of paragrafen, die hij punctueel uitwerkt. Hij interpreteert de Bijbel strikt letterlijk en legt sterke nadruk op de praktische toepassing ervan in het dagelijks leven. Bij dit alles hanteert hij de Hollandse analytische preekmethode: hij verklaart de Bijbel- en de catechismustekst woord voor woord en legt in de toepassingen diepten open van het geestelijk leven.

- Vermeer kijkt ook als *jurist* naar de zaken. Vaak geeft hij vooraf een definitie van zijn onderwerp, die geen mogelijkheid biedt voor ongewenste of onvoorziene interpretatie. Verder beoordeelt hij situaties ook vanuit een juridisch perspectief en verwerkt hij elk woord als in een akte. Niets wordt weggelaten, toegevoegd of anders geïnterpreteerd. Alles strikt zoals het er staat. Geen fragment mist hij en geen woord ontgaat hem. Systematisch, consequent en logisch.

- Zijn *Schriftkennis* blijkt duidelijk uit zijn exegese, die transparant en helder is, en gegrond op Gods Woord. Die kennis blijkt ook uit zijn tekstverwijzingen en het vergelijken van Schrift met Schrift. Vaak uit een vrij onbekend hoofdstuk en een nog minder bekend vers.

- In de *toepassingen* doet hij zich kennen als een betrokken en ervaren oefenaar. Hij stelt vragen, lost gewetensgevallen op, onderwijst zoekende zielen, waarschuwt ernstig voor zelfbedrog en onderwijst bevestigde Christenen, vaders in de genade. Zijn toepassingen zijn als kleine preekjes en zijn daarom in dit boek zo min mogelijk bewerkt. Hij benadrukt dat een ziel heel ver kan komen op de zogenaamde toeleidende weg zonder echter met Christus verenigd te zijn. Waarschuwend, separerend, onderwijzend en vertroostend.

- Zijn preken zijn zuiver gereformeerd. Zonder scholastisch en schematisch getheologiseer over zaken die vreemd zijn aan Gods Woord.

Hertalen

Vermeers oorspronkelijke verklaring is moeilijk toegankelijk door de lengte van de verhandelingen en het verouderde taalgebruik. Ouderlingen waren daarom genoodzaakt om in leesdiensten hele bladzijden tekst weg te laten, waardoor de structuur van de preek en kostbare details verloren gingen.

Hertalen houdt meer in dan het vervangen van naamvallen, lange zinnen, verouderde woorden en uitdrukkingen. De taalkloof is veel groter dan de meeste mensen denken. Oude teksten zijn geen museumstukken en zijn dus omgesmolten in een pasmunt voor deze tijd. Lange en complexe zinnen gaan over de hoofden heen en leiden af van de kern. Dit betekent dat heel wat zinnen moesten worden geknipt en herschreven, en heel wat preken fors ingekort; sommige meer, sommige minder.

Meerdere deskundigen

Hertalen is een verantwoordelijk werk en beslist geen eenmanswerk. Hertalen is onophoudelijk keuzes maken, waarbij vaak meerdere mogelijkheden zijn. Elk woord was een keuze, elke zin was een keuze en elke punt en komma waren eveneens een keuze. Het spreekt vanzelf dat ieder met evenveel recht andere keuzes had kunnen maken. Uitgangspunt was dat de Zondagen binnen de beschikbare en beperkte lengte zo *compleet* mogelijk zouden worden verklaard. Ook is gekeken naar zaken die na 275 jaar nog actueel en belangrijk zijn.

Deze hertaling is beoordeeld door deskundigen uit verschillende kerkgenootschappen en een woord van dank voor hun waardevolle opmerkingen is zeker op zijn plaats.

Het zijn dus *bewerkte* preken, maar alle hoofdzaken staan erin en aan de inhoud ervan is niets gewijzigd.

De *puntenverdeling* is hier en daar wat verbeterd om de structuur van de preek overzichtelijker te maken en de preek beter te kunnen volgen.

De *Bijbelteksten* boven de preken zijn meestal door Vermeer in die preek genoemd en vaak ook benadrukt. De teksten vergemakkelijken het zoeken van een te lezen Schriftgedeelte.¹

De aangebrachte *cursiveringen* verduidelijken de kern van de paragrafen.

Enkele keren is een *redactionele* toevoeging of een inleiding tussen teksthaken [] aangegeven.

De paragrafen zijn door een *witregel* gescheiden om de preek overzichtelijker te maken en het lezen te vergemakkelijken. En dat niet alleen. Als voorlezer kan het wat vreemd zijn om daar een korte stilte te laten vallen, maar voor luisteraars zijn het goede momenten van bezinning na een indringende passage.

Na 275 jaar

Op basis van bovengenoemde uitgangspunten zijn Vermeers oefeningen uit 1749 en 1750 herschreven, bewerkt en opnieuw geordend. De oorspronkelijke titel was: *De leer der waarheid die naar de Godzaligheid is*. Om verwarring te voorkomen is die bij deze hertaling niet gebruikt. Vermeer schreef in een tijd waarin de Nadere Reformatie geleidelijk uitdoofde, en de opkomende verlichting de traditionele gereformeerde theologie ondermijnde. Vermeer doet zich kennen als een bewogen zielzorger die de klassiek-reformatorische opvattingen over de rechtvaardiging en de zekerheid van het geloof centraal stelde. Hij heeft die leer en die vroomheid uitgedragen en zijn licht laten schijnen in zijn leven en nagelaten geschriften. Om wat achtergronden van hem en zijn bediening te verduidelijken, is een geïllustreerde levensschets toegevoegd.

Dit oude goud, die oefeningen, die preken mogen niet verstoffen, want mensen van het nieuwe millennium hebben betrouwbare preken nodig om de aloude, gereformeerde leer te kennen en antwoorden te vinden op levensvragen. Goed leesbare en richtinggevende oudvaderpreken met voldoende exegese, diepgang, details en separatie.

Het is onze wens en bede dat velen de oude waarheden zullen (her)ontdekken en dat de Heilige Geest die zou willen toepassen aan de harten. Bekrone de Koning der kerk, de God van Justus Vermeer, deze uitgave met Zijn zegen.

J.M. Vermeulen, Meteren, oktober 2025.

Levensschets van mr. Justus Vermeer

De naam Justus Vermeer is nog steeds een begrip. Zijn geschriften zijn nog altijd geliefd en hebben nog invloed in bevindelijk gereformeerde kringen. Terwijl de nagelaten geschriften van vele predikanten van naam allang vergeten zijn.

Vermeer was jurist, maar werd vooral bekend als evangeliedienaar. Hij liet twee belangrijke werken na: een bundel met 31 Oefeningen (verhandelingen of preken) over vrije stoffen en twee vuistdikke delen met totaal 85 oefeningen over de Heidelbergse Catechismus. De 31 Oefeningen zijn in 2003 door mij hertaald en de complete catechismusverklaring volgde in 2025.

Afkomst

Justus Vermeer groeide op in Utrecht. Zijn oma, Aletta van Schinne-de Bitter, was een begenadigde vrouw die de afgezette predikant Jacobus Koelman in haar riante woning elke week een podium gaf. Ook haar in Batavia geboren dochter Johanna Margaretha kende het nieuwe leven. Ze trouwde in maart 1696 met de arts Cornelis Vermeer, zoon van een jurist en op Tweede Kerstdag van dat jaar werd haar zoon Justus gedoopt. Justus, genoemd naar opa Vermeer. Een Latijnse jongensnaam die *oprecht* of *rechtvaardig* betekent. Moeder was er vast van overtuigd dat een kind van zo veel gebeden een goede plaats zou krijgen in Gods

Vermeers kerkelijk leven speelde zich af rond de Buurkerk. Hij was er in 1696 gedoopt, was er diaken, ouderling en lerend-ouderling, en werd er in 1745 begraven in een familiegraf.

kerk. Twee jaar later, in 1698, zag dochter Aletta het levenslicht. Het gezin woonde aan de Kromme Nieuwegracht, bij de Pieterskerk, en was aangesloten bij de Buurkerk, de oudste van de vier parochiekerken, de kerk van de rijken, die heel wat branden, stormen en overstromingen had overleefd. Justus en zus Aletta legden er in 1716 geloofsbelijdenis af.

Advocaat

Justus was al vroeg lees- en leergierig. Hij bezocht de Latijnse Hieronymusschool, de school van de rijken, en volgde in opa's spoor een univer-

Vermeer werkte als advocaat op het Hof van Utrecht, het hoogste gerechtsoorgaan van Utrecht. Het was de rechtbank voor mensen van dorpen en boerenbuurten in het Sticht.

sitaire studie rechtsgeleerdheid. Hij rondde die opleiding in 1718 af en werd meester in de beide rechten (Romeins recht en natuurrecht). Nauwelijks 21 jaar. Hij werkte als advocaat bij het Hof van Utrecht, de belangrijkste rechtbank in de provincie. De plaats waar strafbare feiten werden behandeld die in de heerlijkheid Utrecht waren begaan.

Bekering

Justus' theologische belangstelling nam na zijn studie sterk toe toen hij het werk van de Heilige Geest, de droefheid naar God, ontdekte in het leven van zus Aletta. Hij zag dat naast moeder ook zij de Heere diende en hijzelf nog in de zonde en buiten Christus leefde. Aletta werd het middel tot zijn bekering en ook Justus ervoer na zware strijd en diepe beproevingen Gods grote genade. 'En moeder was verblijd dat zij haar beide kinderen voor de Heere zag opkomen en worden tot een plant en hoeksteen in Gods huis.' In die geestelijke ervaringen was een brief van de Middelburger Bernardus Smijtegelt, destijds predikant van opa en oma Van Schinne, hem tot onderwijs. Hij worstelde met de geheimen van de eeuwige verkiezing en verwerping, en rustte niet voordat hij zeker wist dat zijn zonden vergeven waren.

Ds. Van Schuijlenburg uit het naburige Tienhoven herinnerde zich: 'Dat hij door veel strijd heen de toevlucht had genomen tot Jezus, en dat op de grootste en zwaarste benauwdheden de rijkste vertroosting des Heeren waren gevolgd. Dat het zijn lust was geworden om tot Gods eer en tot nut van de naaste te leven. Dat hij geen grote dingen had gezocht, maar vooral dat hij mocht worden gebruikt tot vergaderen en opbouwen in Gods kerk...' Zo werd zijn diepgaande geloofsweg een basis voor zijn latere pastorale verantwoordelijkheid tegenover anderen. Een wijze raadgever in soortgelijke gevallen.

Sociale elite

De familie Vermeer was bemiddeld door inkomsten van de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Ze behoorde tot de sociale elite en bezat eigen huizen in Utrecht en landerijen daarbuiten. Ook twee boerderijen bij Harmelen en de herberg Huys ter Heyden aan de Amersfoortsche Straatweg, binnen de grenzen van Zeist, behoorden tot het vastgoed. Het gezin woonde in de ouderlijke woning aan de deftige Kromme Nieuwegracht, schuin tegenover het ammunitieshuis.

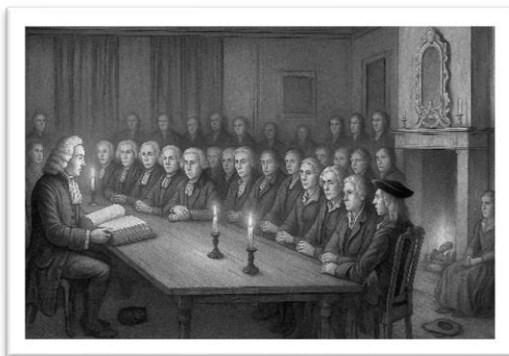

Het begin van de Kromme Nieuwegracht met het Gouvernementshuis voor de commissaris van de koning. Vermeer woonde in de bocht schuin tegenover het pand met het torentje.

Elk huis was met een bruggetje met de straat verbonden. Het betrof een enorm dubbelpand met kelders en kluizen eronder, mooie tuinen en een plein met de Pieterskerk erachter, en ervoor een chique bruggetje over de gracht. Inclusief een koetshuis en een stal. Vader Vermeer stierf in 1721 en Justus en Aletta bleven ongetrouwd bij moeder wonen. In een haven voor Gods volk.

Ouderling

Justus had voldoende tijd voor geestelijke en kerkelijke arbeid. Wat het laatste betreft, diende hij eerst als diaken in het derde kwartier. Hij verzorgde de diaconale boekhouding en het bedélingenboek. Hij bracht als kwartierdiaken niet alleen geld, maar ook voedsel voor hun zielen, troostrijke woorden uit Gods Heilig Woord. Hij kreeg een goede opgang in de gemeente en veel vrijmoedigheid in het geloof, en in 1732 volgde zijn bevestiging tot ouderling. Hij bediende zijn wijk en werd menig keer afgevaardigd naar vergaderingen van de classis Utrecht. Hij ijverde voor de zondagsrust en drong sterk aan op het houden van biddagen. Hij kende de gemeente, de theologie en de kerkorde, hielp en ondersteunde de predikanten in hun bediening, en studeerde naast zijn dagelijks juristenwerk onafgebroken in Gods Woord en de werken van allerlei oudvaders. Ook de kerkgeschiedenis was deze nijvere man niet onbekend. Hij zag theologie als zijn roeping, meer dan rechten zijn vak was, en stak zijn licht niet onder een korenmaat.

In de woning van Vermeer werden tientallen jaren oefeningengezelschappen gehouden. Vermeer had spreekbevoegdheid en in zo'n omgeving ontstonden de 31 Oefeningen en de 85 Oefeningen over de Catechismus.

Bijbel- en gebedskring

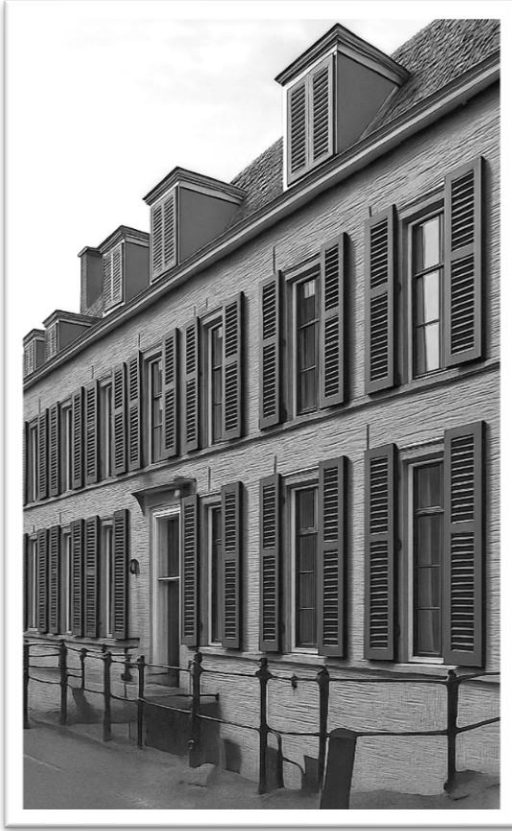
Justus grootouders hadden veel aandacht voor de geloofsbeleving in een huiselijke setting. In hun woning werden jarenlang bijeenkomsten gehouden, gezelschappen of conventikels, waarbij iemand de leiding had en als oefenaar een toespraak of overdenking hield. De woning stond bekend als een gereformeerd bolwerk. Meerdere predikanten uit die tijd stimuleerden het houden van goede gezelschappen

al was er ook angst voor uitwassen als separatisme. Ds. Smijtegelt noemt ze 'troepjes der vromen onder leiding van iemand die door Gods Geest bekwaam gemaakt wordt om eens te bidden en te stichten.' Ds. W. à Brakel schreef in zijn *Redelijke Godsdienst*: 'Maak kleine gezelschapjes van bekenden onder elkaar, lees daar telkens een hoofdstuk en laat het gelezene u stof geven tot stichtelijke samensprekingen.' Ook vriend ds. Van Schuijlenburg stimuleerde de jurist Justus Vermeer om als oefenaar op te treden, en de Utrechtse kerkenraad gaf hem vrijheid om in zijn huiskamer zo'n bijbelkring te houden. Het was een erkenning van het profetenambt, zoals ooit geformuleerd door het Convent van Wezel. Of, om het met zijn biograaf te zeggen: 'Hij begon door profeteren de mensen stichting te spreken. Te dien einde richtte hij onder hen een oefening op ter onderwijzing in de weg des Heeren. En wel volgens de kerkorde en volgens het voorbeeld van godvruchtige ouderlingen in vorige tijden.'

Privé-kerkdiensten

Justus was nu oefenaar, lekentheoloog, maar wel een bijzondere. Hij had een academische opleiding en verkeerde in de directe nabijheid van aanzienlijke stadspredikanten en hoogleraren. Hij was lid van de Utrechtse kerkenraad en had uitstekende contacten met de predikanten, de professoren en de regenten.

Hij verrichtte hulpdiensten van zijn kerkenraad en behoorde dus niet tot de oefenaars die eigenmachtig optraden en zich niet of nauwelijks lieten reguleren. Zijn oefeningen waren niet bedoeld om de openbare

Reconstructie van Vermeers herenhuis aan een van de mooiste grachten van Utrecht. Een enorm monumentaal pand met sfeer en historie. Nu vermoedelijk Kromme Nieuwegracht 39. De woning is ong. 30 meter breed, telt 15 ramen en is nu onderverdeeld in huurappartementen.

prediking nog eens dunnetjes en beter over te doen. Hij drong er bij zijn aanhangers altijd op aan om de gewone erediensten trouw bij te wonen. Hij wist zijn plaats in het kerkelijke leven. Toch kunnen we zijn samenkomsten zien als kleine privé-kerkdiensten, waarbij wat ruimte was voor het spreken en getuigen van bezoekers. Mogelijk werd er ook gezongen, niet alleen psalmen van Dathen, maar ook gezangen van Van Lodenstein, waarvan in de gedrukte oefeningen regelmatig coupletten worden aangehaald.

Catechismusverklaring

De onderwerpkeuze voor de oefeningen sloot aan bij het kerkelijk leven. Enerzijds hield hij preken naar aanleiding van avondmaalsvieringen en biddagen. Ook behandelde hij alle zondagen van de Catechismus.

Biograaf Van Schuijlenburg noteerde: 'Hij verklaarde uitvoerig de leer der waarheid in onze Catechismus vervat, en drong de nuttigheden aan waaraan hij vele jaren bezig was. Naar het getuigenis van verstandige godvruchtigen, werden de Goddelijke waarheden in die oefeningen zeer helder onderscheiden, en geestelijk en praktisch uitgelegd tot ontdekking en besturing. Het is voor verscheidene mensen een middel geweest waardoor zij aan zichzelf zijn bekendgemaakt en tot God bekeerd. Anderen die door de openbare middelen in het hart waren geraakt, werden ontdekt aan hun wettische gronden en kregen licht in de weg van verzoening. Velen werden versterkt in de weg der waarheid en Godzaligheid. Sommigen gedenken daaraan nog met zegen.'

Deel van de hal met trapopgang (1906).

Laatste oefeningen

In 1742 kreeg hij door een val van een wagen een ernstig beenfractuur. Hij zag Gods goede hand hierin omdat de paarden hem niet geraakt hadden. Hij werd met een schuit naar huis gevaren en zong onderweg Psalm 25: 'Goedheid en waarheid verheven, zijn des Heeren wegen al...' Hij lag weken op bed en sprak met de artsen over 'het doorwonden en helen van de ziel door des Heeren hand.' Zijn bed werd een preekstoel. 'Hij vroeg aanhoudend om heiliging van de roede, om terderder voor de Heere te leven en bij Hem te blijven.'

Na het prille herstel van de beenbreuk kwam hij weer

met de gemeente samen. Hij stapte als vanouds weer langs de Pieterskerk en de Domkerk naar de Buurkerk 'en hij werd er genadiglijk door den Heere ontmoet onder het bidden, prediken en zingen.' Ook kon hij thuis nog een oefening houden over Johannes 17 vers 15. Maar zijn been bleef pijn doen en hij moest zijn werk als ouderling staken. Het is goed mogelijk dat de nasleep van dit ongeluk heeft geleid tot zijn overlijden. Hij werd de oude niet meer en zei nogal eens: 'Al wat adem hééft, de adem gééft.'

Begin 1745 begonnen zijn lichaamskrachten verder af te nemen en de pijnen toe te nemen 'en werd hij bij trappen bereid tot de dag zijns doods.' Zes weken voor zijn overlijden had hij de verhandeling over Zondag 49 klaargemaakt. Hij kwam steeds dichterbij de dood en realiseerde zich dat zijn catechismusverklaring nog net niet af was: de Zondagen 50 en 51 ontbraken nog. Twee complete oefeningen schrijven ging niet meer en hij beperkte zich tot een schets, een opzet, die door ds. Van Schuijlenburg 'kortelijk' werd uitgebreid. Zondag 52 had hij al bij een andere gelegenheid voltooid en uitgesproken.

Een van de kamers aan de grachtkant (1906).

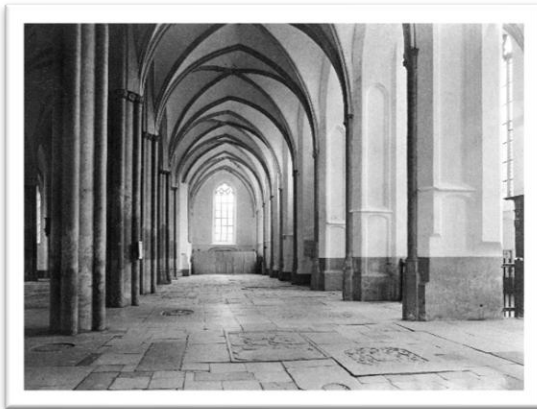
Overlijden

De eerste week van mei lag Justus hele dagen in bed en werden moeder, zus en vrienden 'in dat gezelschap van bidders' voorbereid op zijn sterven. Hij vertelde hoe zus Aletta het middel in Gods hand was geweest tot zijn bekering. Hoe het zijn lust was geweest 'om tot Gods eer nuttig te zijn. Dat hij geen grote dingen had gezocht, maar meest dat hij tot vergaderen en opbouwen in Gods kerk gebruikt mocht worden. Hij betuigde nu vrede in Gods ogen te vinden bij alles wat hij (hoewel onder veel gebrek) tot herstel van het verval in de kerk had voorgesteld.'

Twee dagen voor zijn dood zei hij: 'Moeder, u zult me haast volgen.' Allerlei geestelijke gesprekken verlichtten de koortsen en de zware pijnen. Op zijn sterfdag, 11 mei 1745, had hij 's morgens zijn medicijnen genomen en wat mogen rusten. Hij vroeg Aletta om hem te helpen overeind te komen: 'Ik moet op, zus, help mij op!' Zij hielp hem omhoog en merkte dat hij hemels gesteld was en onuitsprekelijke dingen zag. Ze hoorde hem 'met een verheven stem' zeggen: 'Zusje, zusje! op, op naar Boven!' Zijn ogen straalden, hij was los van de wereld, en de engelen droegen de ziel van de trouwe evangeliedienaar naar het Vaderhuis. Aletta verzuchtte, zoals Elísa zijn meester Elía nariet: 'O, dat die geest op mij kome.' Zo werd hij opgenomen in heerlijkheid, nog maar 49 jaar oud. Als een man bij wie de studeerkamer ook een binnenkamer was.

Eigen grafkelder

Biograaf Van Schuijlenburg eindigde met de woorden: 'Zo ging de eervoorde ouderling en mededienstknecht naar Gods huis om zijn Heere al deze dingen te boodschappen, waarvan hij hier getuigd had. En zijn werken volgen hem na. Zijn naam onder Gods volk in gezegende gedachtenis blijvende.'

Justus werd met zijn moeder en zus begraven in een eigen grafkelder in de Buurkerk (nu Museum Speelklok en Pierement). De graven en veel grafstenen zijn nu niet meer te vinden.

Enige tijd na zijn overlijden verscheen in Utrecht het pamflet *Jammerklagt ter gelegenheid van het salig afsterven van den eerwaarden, godvruchtigen en geleerden heere en mr. Justus Vermeer, getrouw en veel geliefd ouderling in de gemeente J.C. in Utrecht.*

Justus werd begraven in een eigen grafkelder in de Buurkerk. Moeder Johanna stierf op 11 december 1748 en zus Aletta op 3 mei 1762. Aletta had be-

paald 'dat alsdan die kelder zal moeten worden dichtgemetseld zonder dat iemand meer daar in begraven zal mogen worden.' Gedrieën in één grafkelder. In de Buurkerk.

Zo rustten ze daar misschien wel twee eeuwen lang totdat veel grafkelders werden geruimd zodat niemand hun overblijfselen meer vindt. Maar wél bewaard tot de morgen der opstanding. Veilig bewaard, zoals Justus eens schreef: 'Daarom behoeft Gods volk in dit opzicht geen vrees of zorg te hebben waar hun stof blijft. Of het door de zee, door de beesten of door het vuur wordt verslonden, dan wel of het in een kerk of op een kerkhof wordt neergelegd, want de Heere zorgt ervoor.' Ook buiten de Buurkerk.

Publicatie Oefeningen

Alle Oefeningen werden na Vermeers overlijden door ds. Van Schuijlenburg en ds. Van Irhoven verzorgd en uitgegeven: in 1746 de 31 Oefeningen, in 1749 het eerste deel van de Catechismus en in 1750 het tweede. Het eerste deel werd - opmerkelijk - opgedragen aan Prins Willem IV. Reden hiervoor was het volgende. Op Justus' sterfdag, 11 mei 1745, namen Franse troepen Doornik in en rukten ze op naar de Republiek. Het was de tijd van de Oostenrijkse Successieoorlog, die door vele gereformeerde vromen werd beschouwd als een oordeel van God over het zondige Nederland. De vrede in 1747 en het eerherstel van de Oranjes heeft Vermeer niet meer beleefd. Aletta voelde zich zo bij deze gebeurtenis betrokken, dat zij in 1749 de eerste bundel over de Catechismus van broer Justus opdroeg aan Prins Willem IV.

Van de Utrechtse Buurkerk (r) naar het nieuwe Jeruzalem, de stad zonder tempel, om het loon van een getrouwe dienstknecht te ontvangen.

Belangrijk man naast Van Schuijlenburg bij deze uitgaven was professor-predikant Wilhelmus van Irhoven. Hij doceerde theologie en kerkgeschiedenis aan de Universiteit van Utrecht en maakte de oefeningen op verzoek van Justus' moeder klaar voor publicatie. Hij schreef een inleiding en ondertekende de kerkelijke goedkeuring of approbatie door hooglera-

ren van de theologische faculteit. Hij prees de rechtsgeleerde ouderling om zijn bekwaamheid tot het onderwijs in de praktijk der godzaligheid.² Het tweede deel van Justus' verklaring, de Zondagen 32 t/m 52, verscheen eind 1750 met een Aanspraak van Van Schuijlenburg (van 18 november) en een Voorrede van Van Irhoven (van 11 december 1750).

Van Irhoven schreef o.a.:

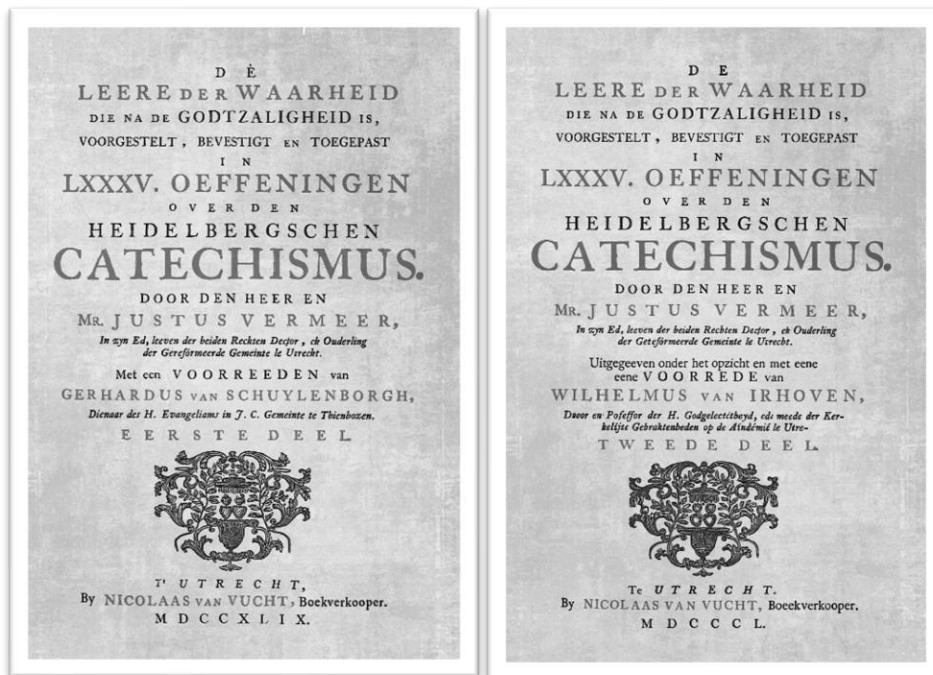
'Den Lezer Zaligheid!

Zo is eindelijk het Lichaam der Oefeningen over de Heidelbergse Catechismus door de Heer en Mr. Justus Vermeer, in zijn WelEd leven der beide Rechten Doctor, en Ouderling in onze Gereformeerde Nederduitsche Gemeente alhier, door de drukpers voltooid. En het wordt aan de heilzoekende nu geheel medegedeeld nadat in het vorige jaar het eerste deel was gemeen gemaakt.

Wij hebben dit tweede deel doorgelezen en niets gevonden wat strijdig is met de leer der ware Hervormde Kerk, zoals in de Nederlandse Formulieren van Enigheid is uitgedrukt. Maar integendeel, veelvuldige blijken van des Godvruchtigen schrijvers ervarenheid in de Heilige Schriften, en bekwaamheid tot onderwijzing en besturing in de praktijk der Godzaligheid. Daarom leven zij in volle verwachting dat ook dit stuk van zeer veel nuttigheid voor Sion zijn zal. Geve de Heere schijnsel daartoe...' ³

31 Oefeningen uit 1746

Titelpagina eerste deel, eerste druk, 1749. Titelpagina tweede deel, eerste druk, 1750.

Dit, dit Evangeliespoor,
 Dat VERMEER weleer verkoor,
 Zo oprecht in naam en handel,
 Laat hij 't ware Sion na,
 Volg zijn voorbeeld dan, en ga
 Lezer, in dezelfde wandel. (uit vriendschap J.B.T.O., 1750)

A handwritten signature of Justus Vermeer, written in a cursive script. The signature is 'J. Vermeer' with a decorative flourish at the end.

Handtekening van Justus Vermeer

ZONDAG 1

De troostgronden der gelovigen

ROMEINEN 14 : 8

WANT HETZIJ DAT WIJ LEVEN, WIJ LEVEN DEN HEERE;

HETZIJ DAT WIJ STERVEN, WIJ STERVEN DEN HEERE.

HETZIJ DAN DAT WIJ LEVEN,

HETZIJ DAT WIJ STERVEN, WIJ ZIJN DES HEEREN.

Vr. 1. Wat is uw enige troost, beide in het leven en sterven?

Antw. Dat ik met lichaam en ziel, beide in het leven en sterven, niet mijn, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben, Die met Zijn dierbaar bloed voor al mijn zonden volkomenlijk betaald en mij uit alle heerschappij des duivels verlost heeft, en alzo bewaart, dat zonder den wil mijns hemelen Vaders geen haar van mijn hoofd vallen kan, ja ook, dat mij alle ding tot mijn zaligheid dienen moet; waarom Hij mij ook door Zijn Heiligen Geest van het eeuwige leven verzekert, en Hem voortaan te leven van harte willig en bereid maakt.

Vr. 2. Hoeveel stukken zijn u nodig te weten, opdat gij in dezen troost zaliglijk leven en sterven moogt?

Antw. Drie stukken: Ten eerste: hoe groot mijn zonden en ellende zijn. Ten andere: hoe ik van al mijn zonden en ellende verlost worde. En ten derde: hoe ik Gode voor zulke verlossing zal dankbaar zijn.

Deze Catechismus is opgesteld door Zacharias Ursinus en Caspar Olevianus, zeer beroemde godgeleerden en hoogleraren aan de hogeschool te Heidelberg. En wel op last van de keurvorst Frederik III van de Palts, bijgenaamd de godvruchtige, met het doel om te dienen tegen allerlei soorten van dwalingen en ketterijen in de kerk.

Het boekje is voor het eerst gedrukt in Heidelberg in het jaar 1563, daarna in onze taal vertaald en op de Synode te Emden aangenomen in

het jaar 1571. Het is vervolgens door de Synode te Dordrecht in het jaar 1578, en ten slotte op de Synode te Dordrecht in de jaren 1618-1619 nagezien, goedgekeurd en onder de *Formulieren van enigheid* in de Nederlandse Gereformeerde Kerk aangenomen.

- In deze Catechismus moet worden opgemerkt dat de vraagsteller een leraar is die van een zeer geoefend en bevestigd Christen een volledige belijdenis afneemt van de gereformeerde, Christelijke godsdienst, en reenschap afeist van de hoop die in hem is.⁴ De leraar stelt zijn vragen naar de weg die God gewoonlijk houdt om zondaars tot Zijn gemeenschap over te brengen. Hij behandelt ook de voornaamste dwalingen en ketterijen tegen de Christelijke leer die uit de verdorven natuur voortkomen. Zulke vragen en antwoorden waren hard nodig in de tijd van algemene dwalingen toen deze Catechismus werd opgesteld, vooral bij de roomsen. Zulke vragen kwamen als vanzelf, omdat het een tijd was van vervolging waarin velen zeer moedig alles verlieten en de dood ingingen. Is het dan te verwonderen dat velen achterdochtig werden over hun eigen gewaande troostgronden? En dus vroegen zij wel eens: wat is toch de troost van die mensen? Ja, wat is het voor een grond die over de dood niet zal begeven? Op die manier is de Catechismus opgesteld en het bloed der martelaren is het zaad van de kerk geweest.

- Deze dierbare Catechismus is een belijdenisgeschrift en bevat de hele geloofsleer. Zij komt overeen met de bevindingen der godzaligen en met de weg die God houdt om mensen over te brengen uit de natuurstaat in de genadestaat en is geheel gegrond op het heilige Woord van God. Zij verdeelt zich in twee hoofddelen: zij bevat de troost die enig, eeuwig en onveranderlijk is en zelfs tot over de dood volkomen is, volgens Zondag 1. Zij is tegelijk een wegwijzer voor alle bevreesden om tot dat onwaardeerbare geluk te komen, zoals we vinden in de Zondagen 2 t/m 52.

In de eerste Zondag merken wij twee hoofdzaken aan:

- I. De grond waarop een mens de zaligheid mag verwachten (vraag 1);
- II. De weg of de middelen om tot de troost te komen (vraag 2).

I

In deze Zondag wordt gesproken van *troost*.

- Troost is dat men tegenover een drukkend of dreigend kwaad een middel stelt, waardoor dat kwaad wordt weggenomen of verminderd.
- Troost veronderstelt ellende, pijn en droefheid en naarmate die groot en zwaar zijn, moet de troost nog groter zijn.

- Hier wordt gezocht naar een goede troost tegenover het diepste en hoogste kwaad, de diepe afval van God, en het eigendom van de duivel te zijn die macht en recht over de mens heeft gekregen. De gevallen mens ligt door de zonde walgelijk en hatelijk in de ogen van God en is daardoor onderworpen aan de geestelijke dood, de vloek der wet, en zelfs de eeuwige dood. Alleen het hoogste goed, de vereniging en de gemeenschap met God in Christus, kan het geneesmiddel zijn tegen dit hoogste kwaad.

- Wat dit hoogste goed is, deze ware troost tegenover des mensen ellende, dat ontdekt het licht der natuur niet. Een natuurlijk mens begrijpt niet de dingen die des Geestes Gods zijn, zij zijn hem een dwaasheid, hij kan ze niet verstaan. Hij kent tot zijn verkwikking en vertroosting niets anders dan de dingen die men ziet. Hij vermaakt zich in het genot en de ingebeelde genietingen van de dingen van de tijd en in het verhogen van zijn eigen naam en roem. Hij kent de Onzienlijke niet. Hij zoekt zijn hoogste goed en stilt zijn begeerten door troost te zoeken bij rijkdom, staat, eer, wellust en in alles wat het eigen ik en de hoogmoed kan voeden. Maar die kunnen de mens nooit geven wat zij beloven, en ze verlaten de mens in het uur van de dood, wanneer de zuivere gronden van troost van pas komen.

- Het is daarom nodig om de ware troost te kennen, die de weg is van verlossing door Christus van zonde en dood, en van verzoening en vrede met God. Dit zal in het antwoord nader blijken.

Die troost is nodig *beide in leven en sterven*. Het leven van een mens is gewoonlijk allerlei pijnen, rampen en droefenissen onderworpen. De mens wordt terecht genoemd te zijn kort van dagen en zat van onrust. Een onbekeerde heeft die troost volstrekt nodig met betrekking tot zijn geestelijke en lichamelijke toestand, maar ziet dat niet vanwege zijn aangeboren blindheid. Hij heeft van nature oneindige begeerten, die zich uitstrekken naar het oneindige. Hij werkt van het een naar het ander en als hij iets verkrijgt dan voelt hij in zijn hart alweer prikkeling naar méér. Zie dit bewezen met het voorbeeld van Alexander de Grote, die de hele wereld in zijn macht had, maar onvoldaan bleef en vroeg of er niet nog een tweede wereld was.

De mens verkeert, zodra hij het leven heeft ontvangen, in gevaar van te sterven. Niets in de wereld is in staat om zijn ziel dan troost en gerustheid te geven als het moment van sterven daar is. Integendeel, hoe groter hij in de wereld is geweest, hoe zwaarder hel hij dan in zijn geweten voelt. In die ure verlaat hem alles waarin hij tevoren zoveel belang zag: vrienden, vrijheid, rijkdom en positie. Alles zinkt dan weg en zo moet hij

alléén naar een donkere eeuwigheid. Heeft zo iemand dan niet de zekerste troost of het hoogste goed nodig tegen de hel in zijn binnenste? En tegen de eeuwige dood en de verdoemenis die voor de deur staan?

- Een godzalige daarentegen is wél verlost van de geestelijke en eeuwige dood en verdoemenis, maar vele zijn de tegenspoeden der rechtvaardigen hier in dit leven. Hij moet door vele verdrukkingen ingaan in het Koninkrijk der hemelen. Jezus heeft het de gelovigen ook voorzegd in Johannes 16: 'In de wereld zult gij verdrukking hebben.' Een gelovige is veel listige kwellingen en aanvallen van de duivel onderworpen, vooral de verleidingen en onderdrukkingen van zijn boze hart. Hieruit volgt de verberging van God. Daar komt nog bij dat hij aan de vervolgingen en kruisen van de wereld onderworpen is volgens 2 Timótheüs 3: 'En ook allen die godzaliglijk willen leven in Christus Jezus, die zullen vervolgd worden.' Dus heeft een vrome zijn hele leven door die troost zo nodig. En vooral in zijn sterven, wanneer zijn vijand zijn laatste kracht toont. Als het naar de vrijheid van de soevereine wil van God voor hen het meest donker wordt, eer hun daglicht komt en eer de heerlijkheid des Heeren in volle kracht over hen opgaat, o, hoe bang en benauwd moet dat zijn! Geheel anders dan bij iemand die nooit licht heeft gehad en geen gevaar ziet. Die gaat menigmaal gerust voort totdat hij de ogen sluit om dan wakker te worden in het helse vuur. Gods volk beseft dit, zij hebben troost nodig en naar 's Heeren beloften zullen zij die ook genieten in hun sterven (Jes. 40).

Deze troost moet *een enige* zijn omdat die troost in alles buiten God niet te vinden is. Alleen dit enige nodige kan het holle gemoed, dat uitgestrekt is naar het oneindige, vervullen en voldoen. Dus wordt het genoemd een sterke vertroosting (Hebr. 6). Het is ook waar dat alles buiten God niet de minste troost in uiterste ongelegenheden kan verschaffen. Als het erop aankomt, is alleen de Drie-enige God in staat en machtig tot troost en Hij alleen moet het zijn. Dus is het dan terecht genoemd een *enige* troost.

Nu komt de onderwijzer wat nader en vraagt naar *úw troost*. Dus met toe-eigening omdat elke rechtvaardige door zijn geloof moet leven (Hab. 2). Niemand kan voordeel hebben van de troostgronden van een ander, als hij die zelf mist. Als een oprechte hoort wat er tot de zaligheid wordt vereist, is hij geneigd aanstonds naar binnen te keren en zich te onderzoeken wat hij van die zaken heeft of wat hij ervan mist. Een ander daarentegen is meestal onverschillig en trekt zich als Gallio geen ding aan. Hij is er weinig over bekommerd hoe de dingen te verkrijgen zijn, die hij

mist. Daarom is het voor zo iemand vreemd als hem wordt gevraagd: *welke is uw grond van troost?*⁵

Zien we nu het antwoord dat hij geeft: *dat ik met lichaam en ziel, beide in leven en sterven, niet mijzelf eigen ben.*

Wij moeten opmerken dat de mens, zoals hij uit de handen van zijn Maker is voortgekomen, de Heere niet alleen met lichaam en ziel toebehoorde, maar ook dadelijk van de Heere was. Hij leefde uit, door en tot God en eindigde in alle opzichten in God. Maar de heerlijke mens heeft in de diepe val een andere gesteldheid gekregen. Hij is gevallen uit Gods gemeenschap en het eigendom van zichzelf geworden. Hij behoort de duivel toe als zijn heer, koning en eigenaar. Dit nu is de staat van alle mensen van nature zoals zij in de wereld komen: zichzelf eigen te zijn en kinderen van de duivel.

De mensen hebben tot een koning de engel des afgronds (Openb. 9). Zij zijn in satans macht gevangen naar zijn wil (2 Tim. 2). Zij zeggen met woorden of daden: 'Onze lippen zijn onze; wie is heer over ons?' (Ps. 12). Zo leeft die arme mens als een onbandige koe (Hos. 4). Hij heeft niets voor God over, maar zoekt met al zijn geld, goed en vermogens alleen zichzelf. Zo wandelt hij naar de wil des vleses en der gedachten. De mens ligt van nature onder een zeer zwaar oordeel van God. Hij woelt en werkt tot hij door de dood wordt verrast en hij zijn ogen met de rijke man opendoet in de vlammen (Luk. 16). Of totdat God hem bekeert en hem tot zijn gemeenschap in Christus overbrengt.

God heeft echter een hoge en voor engelen en mensen onnaspeurlijke weg van alle eeuwigheid daargesteld. Hij heeft Zijn eigen, geliefde Zoon overgegeven in de plaats van sommigen van het gevallen mensdom, door Hem te stellen tot een Middelaar tussen God en de zondaar. Deze Middelaar heeft Zich vrijwillig aangeboden en op Zich genomen om aan de Goddelijke gerechtigheid te voldoen, het recht der wet te vervullen en zo het leven te verwerven. Deze Heere Jezus heeft Zich als het ware voor de ontdekte en van zichzelf afgebrachte zondaar gelegd tot een brug naar de hemel, en Zich gesteld tot een deur en poort om erdoor in te gaan tot het Voorwerp des geloofs. 'Want zo velen - en geen anderen - Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven' (Joh. 1).

Zien wij nu wat we verstaan door *het eigendom* van Jezus Christus te zijn.

- Dat is met Hem verenigd te zijn en één geest met Hem geworden te zijn (1 Kor. 6). Ook door overgave aan Christus volgens Jesaja 44: 'Deze zal

zeggen: ik ben des HEEREN; en die zal zich noemen met de naam van Jakob; en gene zal met zijn hand schrijven: Ik ben des HEEREN, en zich toenoemen met den naam van Israël.' We zien het ook in Jesaja 45: 'Wendt u naar Mij toe, wordt behouden alle gij einden der aarde; want Ik ben God en niemand meer. Ik heb gezworen bij Mijzelf, er is een woord der gerechtigheid uit Mijn mond gegaan en het zal niet wederkeren: dat Mij alle knie zal gebogen worden, alle tong Mij zal zweren.'

- Dit eigendom is met lichaam en ziel. Jezus heeft Zijn hand van eigendom ook op het lichaam gelegd volgens 1 Korinthe 6: 'Of weet gij niet, dat ulieder lichaam een tempel is des Heiligen Geestes, Die in u is, Dien gij van God hebt, en dat gij uws zelfs niet zijt? Want gij zijt duur gekocht: zo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn.'

- En dit in *leven en sterven*. Hierin ligt opgesloten dat niemand in zijn sterven aan Christus toebehoort, als hij Hem in zijn leven niet heeft gekozen. Bileam wilde wel de dood van de oprechten sterven, maar niet met hen leven. Hierin ligt ook dat de gemeenschap aan Christus in de dood niet wordt verbroken, maar integendeel nog vaster wordt gemaakt, volgens [ons tekstwoord in] Romeinen 14: 'Want niemand van ons leeft zichzelf en niemand sterft zichzelf. Want hetzij dat wij leven, wij leven den Heere; hetzij dat wij sterven, wij sterven den Heere. Hetzij dan dat wij leven, hetzij dat wij sterven, wij zijn des Heeren.'

Zie daarom hoe hij Jezus noemt *mijn getrouwe Zaligmaker*. Hierin ligt de roem van Christus opgesloten, zoals ook Thomas zei: 'Mijn Heere en mijn God.' Ook de roem vanwege Zijn getrouwheid, zowel in het verkrijgen van de zaligheid als in het toepassen ervan door Zijn kracht volgens Hebreëen 2: 'Waarom Hij in alles den broederen moest gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en een getrouw Hogepriester zou zijn in de dingen, die bij God te doen waren, om de zonden des volks te verzoenen.'

- Hierin ligt een gelovig vertrouwen, als hij zegt: 'Dat ik mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus *eigen ben*.' Het is alsof hij zegt: ik ben het eigendom van mijn Zaligmaker, Die getrouw blijft, ook al ben ik ontrouw, en Die lust heeft om Zijn beloften aan de alleronwaardigste ziel te vervullen, en vrije genade te verheerlijken in het zaligen van de mens. En dat langs zeer hoge wegen en tegen alle verwachtingen in.

Zie nu *de manier waarop* Christus hem tot Zijn eigendom heeft gemaakt.

- Door koping verkrijgt men het recht en eigendom aan een zaak. De gevallen mens heeft zich schuldig gemaakt door zonden en overtredingen, en is daardoor als een schuldige gevangene onder de wet in bewaring gesteld om te worden gestraft als de Rechter het eist. Hij wordt onder

de macht van satan gevangen gehouden naar zijn wil, zoals onder een cipier. Hij kan er nooit uitkomen, tenzij de laatste kwadrantpenning betaald is. Als hij dus gekocht en gelost is dan is het omdat de Heere Jezus als de schuldovernemende Borg met Zijn voldoende lijden het losgeld heeft opgebracht (Jes. 53).⁶

- Christus heeft hem Zich ten eigendom gemaakt door het recht van overwinning: *En mij uit alle geweld des duivels verlost heeft*. In een wet-tige oorlog krijgt men recht van eigendom op de overwonnen zaak en placht men overwonnen personen tot lijfeigenen of slaven te maken. Deze oorlog en vijandschap is al begonnen in het paradijs. Satan heeft macht over en recht op de mens gekregen naar het rechtvaardig oordeel van God, maar also zegt de Heere: de gevangenen des machtigen zullen hem ontnomen worden, en de vang des tirans zal ontkomen. Maar de mens is hiertoe onmachtig en onwillig. Hij vindt de dienst van satan geen slavernij en daarom is het Jezus' werk om hem met kracht los te maken en te behouden. Deze verlossing uit het geweld van satan, heeft Jezus in Zijn dood aan het kruis teweeggebracht. Daar heeft Hij volgens Hebreëën 2 door Zijn dood tenietgedaan die het geweld des doods had, en verlost degenen die met vreze des doods al hun leven der dienstbaarheid onderworpen waren.

De *vastheid* van deze genadestaat blijkt voorts daarin dat ze in deze staat bewaard worden. We lezen: *En also bewaart, dat zonder de wil mijns hemelsen Vaders geen haar van mijn hoofd vallen kan*.

In dit opzicht is de staat van de herstelden in Gods gunst heerlijker dan de staat van Adam vóór de val. Zij worden in de kracht Gods bewaard door het geloof, tot de zaligheid, die bereid is om geopenbaard te worden in de laatste tijd. Deze bewaring is zeer nauw, want niets kan hun kwaad toebrengen omdat de Heere hen gadeslaat. Zijn nauw oog is op hen, en wel zo teder dat wie hen aanraakt, Zijn oogappel aanraakt. Ja, zelfs als er tussen God en hen door de zonde een muur van scheiding is, dan staat Hij nog achter de muur om hen gade te slaan en hen niet los te laten. Zonder de wil van hun hemelse Vader zal geen haar van hun hoofd vallen.

Alles moet hun goeddoen. *Ja ook, dat mij alle ding tot mijn zaligheid dienen moet*. We lezen in Romeinen 8: 'Wij weten, dat dengenen, die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede; namelijk dengenen die naar Zijn voornemen geroepen zijn.'

- Allerlei soorten van kruisen, verdrukkingen, kastijdingen en vervolgingen zijn voor hen bewaarmiddelen om zich te laten tuchtigen, opdat Gods ziel van hen niet zal worden afgetrokken (Jer. 6).
- Ja, zelfs de zonden werken hun ten goede omdat zij langs zondige wegen - door de vrije en soevereine toelating Gods - meer kennis krijgen van zichzelf en van de verdorvenheid van hun hart. Zo wordt Christus dierbaarder en wordt het voor hen noodzakelijker om dagelijks door Hem als Profeet geleerd te worden. Zo leren zij zien hoe ze met hun zonden tot Hem als Priester moeten komen. Hoe ze dagelijks nodig hebben om Hem aan te raken tot rechtvaardigmaking en van Hem gebruik te maken als de geopende Fontein tegen de zonden en tegen de onreinheid (Zach. 13).
- Ja, in Gods gunstige toelating zijn de zonden wel eens bewaarmiddelen tegen zorgeloosheid. De zonden blijven in de ogen van een heilig God walgelijk en verdoemelijk, maar omdat de ene mens een bepaalde boezemzonde heeft, en een ander weer een andere boezemzonde, buigen zij soms daardoor hun knieën en drijft het hen naar God toe. Door zorgeloosheid zou de ziel naar God niet vragen.⁷

Zie nu wat deze troost *vermeerdert* en volkomen maakt, namelijk de verzekering van de Heilige Geest, die ook Zijn merkteken draagt: lust en liefde om voor God te leven. De Catechismus zegt: *Waarom Hij mij ook door Zijn Heilige Geest van het eeuwige leven verzekert...*⁸

De verzekering is de tweede genadige weldaad van God, die niet behoort tot het wezen van de genadestaat van de gelovige, maar tot het wélwezen ervan, waardoor God een gelovige doet weten de dingen die hem van God geschonken zijn (1 Kor. 2). Ja, de gelovige doet kennen en geloven dat zijn werk uit God is. Dit kan een mens missen en toch behouden worden, zoals blijkt uit Psalm 77 en Psalm 88. Dit had Jakob in Genesis 49: 'Op Uw zaligheid wacht ik, HEERE.' En Job had het in Job 19: 'Ik weet mijn Verlosser leeft.' Ook Paulus in 2 Timótheüs 1: 'Ik weet in Wie ik geloofd heb, en ik ben verzekerd dat Hij machtig is mijn pand, bij Hem weggelegd, te bewaren tot die dag.' Petrus vermaant dit aan alle gelovigen dat zij zich zullen benaastigen om hun roeping en verkiezing vast te maken. Soms gebeurt het dat de Heilige Geest de ziel op het krachtigst overtuigt en bevestigt zoals in Romeinen 8: 'Maar gij hebt ontvangen den Geest der aanneming tot kinderen, door Welken wij roepen: Abba, Vader. Dezelve Geest getuigt met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn.'⁹

De Catechismus zegt ten slotte *dat de Heilige Geest het hart gewillig en bereid maakt om voortaan voor God te leven.*

- Deze lust en liefde om voor de Heere te leven houdt in het gehele werk der verloochening; het is een wezenlijk gevolg van achter Christus te komen. Ja, zichzelf en al wat men is en heeft voor de Heere over te hebben, oprecht van zichzelf afgebracht te zijn en niet meer zichzelf eigen te zijn. Dit gaat in de ziel gepaard met veel strijd tegen de zonde en zichzelf. Zo wordt uit deze oprechte strijd het genadewerk in de ziel openbaar en dat zaad Gods blijft (1 Joh. 3).

- Dit werk Gods in de ziel is van dezelfde natuur als zal plaatsvinden in de heerlijkheid. Het is slechts onderscheiden in trap, want het wordt hier ondergehouden door een lichaam der zonde. Toch noemt het heilig Woord de gelovigen het zeer gewillig volk op de dag van Gods heirkracht, in heilige sieradiën (Ps. 110). Er is en blijft een volvaardigheid des gemoeds (2 Kor. 8) en zo is er ook een jagen naar de volmaaktheid.

- Dit noemt de Catechismus in Zondag 22 'het beginsel der eeuwige vreugde in het hart', waarop de ziel volkomen zaligheid zal genieten als een deel van het geheel en als eerstelingen van de volle oogst. Daarom mag genade hier met recht 'begonnen heerlijkheid' worden genoemd, en de heerlijkheid 'voltooide genade'. Beide zijn onafscheidelijk aan elkaar vast. Het doel dat de onderwijzer hier in deze eerste Zondag voorstelt is dus ter uitlokking, opdat ieder daarnaar zal zoeken: de zaligheid der ziel en de kroon der heerlijkheid.

Zien we nu in de tweede plaats:

II

De weg of de middelen om tot de troost te komen

De *weg* en de *middelen* om tot dat geluk te komen, vinden wij in deze Zondag als een samenvatting van de volgende 51 Zondagen. Die weg om tot deze ware troost te komen is niet dat men een letterkennis van de waarheden heeft, zodat men op de vraag van de onderwijzer verstandelijk en met bewijs uit het Woord weet te antwoorden.

- De Catechismus zegt: *Ten eerste, hoe groot mijn zonden en ellenden zijn.* Wanneer wordt gezegd dat om tot deze ware troost te komen kennis van ellende, verlossing en dankbaarheid nodig is, dan betekent dit niet een verstandelijk weten, een begripen uit de Bijbel van deze zaken en ze met de mond te belijden. Paulus zegt dat de kennis zonder de liefde opgeblazen maakt (1 Kor. 8). Dan raakt die mens zo vast op die wetenschap en die kennis, dan verwacht hij de zaligheid daarvan, maar hij wordt

helaas hoe langer hoe onbekeerlijker. Hij is en blijft een vreemdeling van zijn eigen hart en wordt hoe langer hoe afkeriger van Gods zaak en volk. Hier wordt dus al die kennis uitgesloten waarmee de mens dezelfde blijft zoals hij van nature is en die hem dus niet verandert.

De onderwijzer bedoelt hier een kennis die men van nature niet heeft. Het hart staat er van nature vijandig tegenover. De onderwijzer bedoelt de verlichtende kennis des Geestes door middel van het Woord, waarbij men zijn zonde en vijandschap ziet. Deze ontdekt de mens zijn ellenden en de gevaren waarin hij verkeert, ja, doet hem zien zijn diepe onwilligheid en onmacht. Dit maakt hem rusteloos buiten Christus.

- De Catechismus zegt: *Ten andere, hoe ik van al mijn zonden en ellende verlost worde* ... Wat betreft de kennis van de weg der verlossing, bedoelt de onderwijzer een kennis van Christus en openbaring van Hem (Joh. 14), die Hij aan de wereld niet geeft. Deze kennis is een deel van het geloof, volgens Johannes 17: 'Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt.' Zij gaat gepaard met een komen tot Jezus en zulken worden door de Zoon vrijgemaakt (Joh. 8).

- *En ten derde, hoe ik Gode voor zulke verlossing zal dankbaar zijn.* Wat betreft de kennis der dankbaarheid dan bedoelt de onderwijzer: door bevindelijke kennis van de werking des Geestes uit de vereniging met Christus. Daardoor wordt het gemoed vernieuwd, zodat zich een nieuw en ander leven des harten vertoont dat haat en bestrijdt wat het tevoren liefhad. Dat nieuwe leven trekt naar de Heere en naar de gehoorzaamheid aan Hem, volgens 2 Korinthe 5: 'Die in Christus is, is een nieuw schepsel; het oude is voorbijgegaan, ziet, het is al nieuw geworden.' Deze dankbaarheid bestaat vooral in een prijzen van de Drie-enige God over de openbaring aan de ziel van de hoge weg der verlossing. En daartoe zijn ze geroepen, opdat zij de deugden zouden verkondigen van Hem Die hen uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht.

Hierom is de kennis der *ellende* nodig, want anders is de mens te trots om tot Christus te komen. Ook de kennis der *verlossing* is nodig, anders krijgt hij geen nieuw hart om voor God te leven en ware *dankbaarheid* te betonen. Dat dit nodig is, blijkt uit het heilige Woord en met name uit het gehele betoog van de apostel Paulus in diens brief aan de Romeinen. Ziedaar, deze zondagsafdeling enigermate geopend. Nu willen wij nog enige zaken noemen ter nadere ontdekking, besturing en opwekking.

Toepassing

Zie hoe geschikt de Catechismus is om ieder tot zichzelf te doen inkeren, opdat ieder zich eens afvraagt: wat is toch mijn grond waarop ik de

zaligheid inwacht? Hoe gepast is deze stof bij het begin van deze verklaring, dat ik mijzelf en u allen deze grote vraag stel: welke is toch uw enige troost in leven en sterven en waar rust u toch op? Waar troost u zich mee als u eens verontrust wordt? Sommigen gaan maar rustig voort omdat zij zich niet nauw willen onderzoeken. Maar de tijd van de genadeverklondiging zal eens een einde nemen. O, als de dood komt en het stervensuur daar is, waar zult u dan op rusten? Als alle valse gronden u ontvallen, waarop zult u dan de lange en donkere eeuwigheid instappen? Wat zal de grond van uw troost zijn? Wat hebt u nu wat over de dood zal standhouden en u niet zal begeven?

- Is dít uw grond dat God barmhartig is? Vrienden, dat weten de duivelen ook. Het is waar, u ondervindt iets van de oneindige lankmoedigheid, maar Paulus zegt dat het uitstel van bekering is toorn vergaderen als een schat (Rom. 2). God kan Zijn bijzondere barmhartigheid alleen oefenen in de Zoon van Zijn welbehagen. Daarom, allen die niet het eigendom van Christus zijn, wacht in het einde verderf en ondergang omdat God rechtvaardig is.

- Of hebt u een kleine hoop vanwege de vele tegenslagen, ziekten en gevaren die u hebt gehad, zoals armoede en verdrukking? Is het de grond, dat zo menig een zegt dat een mens maar één keer zal lijden? O geloof het, als u niet bekeerd bent dan zijn het de beginselen der smarten.

- Of is het dat u veel voorspoed in de wereld geniet? Wat u begeert, krijgt u, en denkt u dat u daarom in de gunst van God staat? Of hoopt u erop omdat u uit vele moeilijkheden en gevaren bent gered? Lees dan eens Psalm 73, dat de kracht van de goddelozen menigmaal fris is, zij hebben rust in de wereld en geen banden tot hun dood, hun ogen puilen uit van vet, zij zijn niet in moeite en worden met andere mensen niet geplaagd. Maar toen Asaf in Gods heiligdom inging en op hun einde merkte, zei hij: 'Immers zet Gij ze op gladde plaatsen; zij worden in een ogenblik verwoest en nemen een einde, en worden teniet door verschrikking.' O vrienden, dat zijn brokken zonder gunst.

- Of is het dat u gedoopt bent en belijdenis hebt gedaan? Dat u veel letterkennis hebt en verstand van waarheden? Dat u zo helder kunt zeggen wat de weg is om tot de ware troost te komen en daarbij veel inzicht hebt van het genadewerk, en ook gaven om dit anderen mee te delen? Ook bent u eerlijk in uw handel en wandel. U bent godsdienstig en u verzuimt de openbare prediking niet. U bidt en leest thuis op tijd. Het is waar, duizenden doen dat niet en blijven daarom onbekeerlijk. U gaat ook dagelijks op onder de middelen waar u bekeerd kunt worden. Op zichzelf is deze zaak prijzenswaardig. Houd u daar maar bij en smee en roep voordat u zich tot deze middelen begeeft of het God moge behagen

uw hart te raken en u licht te geven. Maar geloof het toch, als u niet bekeerd wordt en tot Jezus komt met uw zonden, zult u met dat alles verloren gaan. Simon de tovenaer was ook gedoopt. Zie eens welke gaven Judas had, welk verstand de Schriftgeleerden en de farizeeën hadden, en van welke gaven en talen der engelen Paulus spreekt (1 Kor. 13).

- Of is het uw grond waarop u bent vastgeraakt dat u in uw jeugd overtuigingen hebt gehad? Dat u weleens helse benauwdheden in uw geweten hebt ervaren? En is dat toen overgegaan en leeft u nu gerust en zorgeloos, menende dat u nu de zaak hebt? Het zou kunnen zijn dat u die overtuiging nooit weer krijgt. Menigeen laat zijn dag, zijn persoonlijke vindenstijd voorbijgaan. En al wordt hij honderd jaar, tóen is het zijn tijd geweest, dat zal in de eeuwigheid duidelijk worden. O, als u dat eens los mocht laten, dan was er nog verwachting. Roep er toch om met uw gehele hart, want de tijd gaat snel voorbij.

- Ten slotte: bouwt u erop dat u het in uw stervensuur nog zult kunnen doen? Als al uw gronden u zullen ontvallen? Dat u dan zult roepen: wees mij arme zondaar genadig? Arme mens, dan is de tijd voorbij. Lees eens Spreuken 1: 'Dewijl Ik geroepen heb en gijlieden geweigerd hebt; Mijn hand uitgestrekt heb en er niemand was, die opmerkte; en hebt al Mijn raad verworpen en Mijn bestraffing niet gewild, zo zal Ik ook in ulieder verderf lachen; Ik zal spotten, wanneer uw vreze komt. Wanneer uw vreze komt gelijk een verwoesting, en uw verderf aankomt als een werfelwind, wanneer u benauwdheid en angst overkomt, dan zullen zij tot Mij roepen, maar Ik zal niet antwoorden; zij zullen Mij vroeg zoeken, maar zullen Mij niet vinden.'

Wat zult u daarvan maken? Zult u vasthouden wat u niet hebt? Meent u dat gemeenschap en vereniging met Christus een ingebeeld en onbewust werk is? Het is een dadelijk en waarachtig werk, dat niet zonder bewustheid toegaat. En geloof het toch dat in de dood niemand Jezus als zijn Borg zal vinden, en in het oordeel met Hem zal opstaan, dan alleen degenen die Hem hier in de tijd in hun leven hebben gezocht en gevonden. Met één woord moet ik het u maar zeggen: wat hebt u er toch aan dat u uw kostelijke ziel bedriegt en dat u uw huis op het zand bouwt? Was het voor honderdduizend jaar, dan zou u het kunnen wagen. Maar de engel heeft het gezworen over de zee en de aarde dat na deze tijd geen tijd meer zijn zal (Openb. 10). Nu wordt u het Evangelie nog verkondigd. O, dat u het mocht horen en loslaten alles waarop u rust!

Nu iets over *valse* troostgronden. Het is zeer gevaarlijk om een werkeloze hoop of grond te hebben dat men het nog eens krijgen zal. Een hoop aan de zijde van God, omdat het in de hand van God en van Christus is,

die is goed. Maar waar deze hoop aanwezig is, daar is ernst en werkzaamheid en daar ontvalt zelfs de geringste hoop in zichzelf. Ook is het zeer gevaarlijk in zo'n stand te gaan rusten op een tekst of belofte die men krijgt. Christus moet de grond worden, niet een enkel woord of een belofte.¹⁰

Volgens de verklaring van het antwoord van de onderwijzer kan *ieder* hier zelf de *toepassing* wel maken. De onderwijzer geeft in de tweede vraag de besturing om tot het geluk te komen, namelijk: het kennen van de grootheid van de zonden en ellenden. Daar moet de Geest bij leiden. Een mens kan jarenlang indrukken van zijn zonden hebben terwijl hij toch niet onder de leidende hand van Christus komt, Die beloofd heeft om te voeren met smeking en geweën (Jer. 31). Het is ook het werk van Gods Heilige Geest om de mens uit zichzelf te leiden met al zijn zonden naar Christus als Priester, Die dan Zijn Geest uitstort, Die de ziel leidt en leert in alle dingen. Die Geest leert de ziel de redenen onderzoeken waarom zij zo blijft staan buiten de enige troost, ja, of daartoe mogelijk ook bijzondere oorzaken zijn. Vrienden, wat houdt u toch terug? Er moet iets zijn, want geen mens ter wereld kan zonder grond zijn: of die waar is of vals. Als een mens maar iets van Gods heiligheid zou zien en zijn grond hem zou ontvallen, dan is het een van beide: óf hij zou als een stoppel voor het vuur verteren en dadelijk in wanhoop sterven óf hij zou geen ogenblik van Christus kunnen afblijven.

Ter *opwekking* en aanmoediging moge nog het volgende dienen.

- U kunt niet te goddeloos of te ellendig tot de Heere Jezus komen. Waar de zonden veel zijn, daar wordt de genade wel eens overvloediger. De grootheid van uw zonden mocht u temeer naar Christus drijven.
- Zoek het toch niet in uzelf, dat uw hart eerst beter moet worden en u geschikter voordat u tot Christus komt. Jezus heeft de prijs volkomen opgebracht en de Geest verworven om in uw hart te overwinnen. Hij heeft overwonnen aan het kruis, en zo is Hij de gepaste weg.
- De Heere geve u licht in de welgeordineerdheid van het verbond der genade. Alles komt daar van één kant. Op grond van dat verbond wil God alles geven wat Hij eist. Mocht u maar geloof krijgen om het te ontvangen.

Des Heeren volk heeft nodig:

- Zij hebben ernaar te staan om hun roeping en verkiezing vast te maken. De apostel vermaant dit zozeer in 2 Petrus 1 en dus is het te verkrijgen.

-
- Ook moet des Heeren volk meer aandringen op oprechtheid en heiligheid dan op troost. Het moet aandringen op levendigheid des harten om met verloochening van zichzelf voor de Heere te leven en daartoe de Heilige Geest in te roepen. Ja, daartoe kruis en verdrukking op te nemen, want het is hier toch maar voor een korte tijd. Kruisen zijn geen kruisen meer als men er maar goed onder gesteld mag zijn. Alles moet voor Gods volk toch medewerken ten goede (Rom. 8).
 - Ten slotte, tot hun verkwikking heeft Gods volk nodig om te staan naar klaarheid in hun verwachting op een eeuwig leven volgens 2 Thessalonicenzen. 2: 'En onze Heere Jezus Christus Zelf, en onze God en Vader, Die ons heeft liefgehad, en gegeven heeft een eeuwige vertroosting en goede hoop in genade, vertrooste uw harten en versterke u in alle goed woord en werk.' Paulus noemt de heerlijkheid van het einde in 1 Thessalonicenzen 4: 'En alzo zullen wij altijd met den Heere wezen. Zo dan, vertroost elkander met deze woorden.' Amen.

ZONDAG 33

(vierde preek)

Van de natuur van de goede werken

OPENBARING 3 : 1 b
IK WEET UW WERKEN,
DAT GIJ DEN NAAM HEBT DAT GIJ LEEFT,
EN GIJ ZIJT DOOD.

Vr. 91. Maar wat zijn goede werken?

Antw. Alleen die uit waar geloof, naar de Wet Gods, alleen Hem ter eer geschieden, en niet die op ons goeddunken of op mensen-inzettingen gegrond zijn.

Wij zijn nu gekomen tot het tweede hoofddeel van deze zondagsafdeling waarin wij zullen zien wat vereist wordt om de naam van goede werken te verdienen. Dit wordt ons door de onderwijzer voorgesteld in vraag 91, waarin wij bezien:

- I. De natuur van de goede werken;
- II. De vereisten, die deze werken goedmaken.

I

Wat het eerste betreft letten wij erop wat wij door goede werken moeten *verstaan*.¹¹ Namelijk de Gode welbehaaglijke werken van de bekeerde mensen.

- Dit zijn de vruchten, gevolgen en bewijzen van de oprechtheid en de waarheid van iemands gemeenschap aan Christus. In deze zin moeten deze woorden in de Catechismus worden verstaan. Van deze goede werken leest men: 'Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken' (Matth. 5). En: 'Wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, welke God voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden wandelen' (Éf. 2). En: 'Die Zichzelf voor ons gegeven heeft, opdat Hij

ons zou verlossen van alle ongerechtigheid, en Zichzelf een eigen volk zou reinigen, ijverig in goede werken' (Tit. 2).

- Goede werken worden in de Bijbel ook wel onder andere bewoordingen voorgesteld. In het Oude Testament worden zij genoemd: het werk der rechtvaardigen, een zuiver en oprecht werk, een werk in der waarheid. In het Nieuwe Testament worden zij aangeduid als: vruchten der bekering waardig, goede vruchten van een goede boom, het geloof dat door de liefde werkt, en de oefening van alle deugd en godzaligheid.

- Men kan ze als volgt omschrijven: Goede werken zijn daden van geheiligde mensen die afhankelijk van de kracht en de Geest van Christus worden verricht uit een vernieuwd beginsel, naar Gods wil en tot Gods roem. Het zijn dus alleen geheiligde mensen die goede werken kunnen doen. Het zijn alleen goede bomen die goede vruchten voortbrengen (Matth. 7).

- Ja, Gods Woord sluit alle natuurlijke mensen uit van het doen van goede werken, hoe ver zij ook komen in hun zogenaamde deugdzaamheid. Zie dit in Matthéüs 7 waar Jezus zegt: 'Aan hun vruchten zult gij hen kennen. Leest men ook een druif van doornen, of vijgen van distelen?' Een natuurlijk mens kan niets doen wat tot een goed werk vereist wordt. Paulus zegt ons in Romeinen 8 dat het gehele bedenken des vlees niet slechts vijandigheid, maar enkel vijandschap is tegen God, en dat het zich aan de wet van God niet kan en niet wil onderwerpen.

Wij hebben gezegd dat de goede werken daden zijn van *geheiligde* mensen. Men moet hier goed verstaan dat door dit woord *daden* het gehele *gedrag* van een Christen voor God en mensen moet worden begrepen. Dus de gesteldheid van het hart onder alle soorten van werken.

- Tot de daden moeten ook de *woorden* worden gerekend. Jezus zegt ervan: 'Maar ik zeg u, dat van elk ijdel woord, hetwelk de mensen zullen gesproken hebben, zij van hetzelfde zullen rekenschap geven in den dag des oordeels. Want uit uw woorden zult gij gerechtvaardigd worden, en uit uw woorden zult gij geoordeeld worden' (Matth. 12).

- Tot de daden moeten ook de *gedachten* worden gerekend, zelfs als ze nog in het hart zijn. David zegt in Psalm 139: 'Gij verstaat van verre mijn gedachten.' En: 'Als er nog geen woord op mijn tong is, zie, HEERE, Gij weet alles.'

- Ja, onder de daden behoort wel voornamelijk ook de *goede gesteldheid* des harten onder alle soorten van werken. God ziet in het bijzonder het hart aan, Zijn ogen zien naar waarheid. De Heere heeft lust tot waarheid in het binnenste (Ps. 51). Alles wat zonder hart geschiedt, is niets. Deze

Gode behaaglijke gesteldheid van het hart moet dus aanwezig zijn in al de werken van een Christen, wat die werken ook mogen zijn.

Deze betamelijke en goede *gesteldheid* van het hart wordt vereist in *alle soorten* van werken.

- Die wordt vereist onder het werk in de binnenkamer; bij het bidden, lezen, mediteren en het zelfonderzoek.
- Onder het openbare werk van de godsdienst, zoals het bidden, het prediken en het catechiseren, het neerzitten eronder en het horen van het Woord.
- Ja, onder alle andere godsdienstige oefeningen, zoals het bidden, vasten, waken, aalmoezen geven enz.
- Deze betamelijke gesteldheid wordt vereist in allerhande tijdelijk of lichamelijk werk. Dus ook tijdens het beroep en de koophandel met de naasten.
- Ook onder het zoeken van het voordeel van de naaste, op welke manier dit ook moge zijn.
- Ook onder alle lichamelijke vermaken. Ja, ook onder het eten, drinken of wat men ook doet of laat. God ziet alles, en wel in het bijzonder hoe en met welk hart het gebeurt. Hieruit volgt dat het om God te behagen, moet plaatshebben met een betamelijke gesteldheid van het hart. Want de Heere ziet niet aan wat voor ogen is, maar Hij ziet het hart aan (1 Sam. 16).

Zien wij nu de *reden* waarom de onderwijzer zo nadrukkelijk vraagt: *Maar wat zijn goede werken?* We letten hierbij op twee hoofdredenen.

- Er zijn verschillende soorten goede werken die geestelijk tóch *niet* goed zijn. Alleen de oprechte gesteldheid van het hart maakt deze werken goed.¹² Die werken schijnen mooi en uitstekend, dus stoffelijk goed, maar hiermee wordt alleen bedoeld eigen eer, naam en voordeel. Daarom zegt Jezus dat de heidenen en de farizeeën hun loon weg hebben (Matth. 6). Het is toch zo dat ieder onbekeerd mens wordt voortgedreven door beweegraderen van liefde tot zichzelf en eigen voordeel. De betrachting van de deugd komt bij die mens voort uit een soort van liefde tot een bepaalde deugd die hij kent of voor een deugd houdt. Die liefde klimt niet op tot God, maar eindigt in een gebrekkige deugdzaamheid en is dus geen heilige liefde. Uit dit alles moeten we vaststellen dat liefde tot de deugd blinkende zonden zijn.
- In de werken van de natuurlijke mens wordt de edelmoedigheid gemist die in de Heilige Geest is, de Werkmeester van de deugd (Ps. 51). Ja, hoe sierlijk de werken ook mogen zijn, de Heere Jezus Zelf erkent ze

niet voor heiligheid. Het volk des Heeren zoekt eerst het sieraad van hun ziel voordat het uitmunt in een heilig gedrag.

Bezien wij nu de *tweede* hoofdreden waarom de onderwijzer nadrukkelijk vraagt: *Maar wat zijn goede werken?* Hij wil door deze vraag ook leren dat men niet te grote gedachten moet hebben van de goedheid van de werken van de gelovigen. Alsof wij hier op aarde ten aanzien van deze werken een volmaaktheid zouden drijven. Nee, volmaaktheid moet u hier niet zoeken. Volmaaktheid is er na de val op aarde niet. Ja, er kán op aarde geen volmaaktheid meer plaatshebben, want dan zou er geen verschil meer zijn tussen hemel en aarde. Dan bleef de weg van de gelovigen hier geen weg van vrije genade. De grootste, de tederste en de nederigste Christen zal op het laatste ogenblik nog door vrije genade moeten worden binnengebracht. Dan zal hij met zijn hele hart moeten erkennen dat zijn eeuwig heil niet uit de werken is, maar uit den Roepende (Rom. 9).

Volmaaktheid is er dus niet, want dan zou Jezus niet nodig zijn en dan waren ook Zijn bloedige gerechtigheid en Zijn volmaakte, heilige gehoorzaamheid niet nodig. Terwijl de meest gevorderde Christen juist gevoelt deze het meest nodig te hebben. Zie dit maar in die grote man, Paulus. Al diens roemen en al zijn zaligheid bestonden slechts daarin dat hij in Christus zou gevonden worden, niet hebbende zijn gerechtigheid, enz. En in Filippenzen 3 lezen wij dat hij dit in het oog had, daarnaar jaagde en greep, maar dat hij het nog niet kon verkrijgen. Zien we nu in de tweede plaats:

II

De vereisten, die deze werken goedmaken

Wij zullen letten op de vereisten die de werken der gelovigen moeten hebben om de naam van goed te verdienen. De onderwijzer noemt deze stuk voor stuk op. De eerste is dat ze een goede oorsprong hebben. Zij komen namelijk voort uit een gelovig beginsel. De onderwijzer zegt dat ze geschieden *uit waar geloof*.

- Daardoor moeten wij de Heilige Geest verstaan, als de Geest der genade, Die de soevereine Oorsprong is van de herstelling van het beeld van God in de gelovige en ook de werkende Oorzaak van het geloof. Ja, de gelovigen ontvangen de Heilige Geest als de Geest van Christus. Dat wil zeggen dat Hij dezelfde soort van heileringen in het hart van de gelovigen veroorzaakt, die zonder maat in Christus zijn. Daardoor werken

zij niet uit eigen kracht, maar uit Jezus' kracht en uit bovennatuurlijke genade. Ja, de Geest neemt het uit Christus' verdiensten en verkondigt of schenkt het aan zo'n ziel.

- Vervolgens moeten wij ook verstaan *het geloof* dat in het hart door de liefde werkende is. Dat het geloof in Christus dit goede beginsel is, blijkt ons overvloedig uit Gods Woord: 'Al wat uit het geloof niet is, dat is zonde' (Rom. 14).¹³ Ja, het goede beginsel houdt in dat er liefde Gods in het hart is of dat het geloof door de liefde werkt: 'Want de liefde van Christus dringt ons' (2 Kor. 5). O, de liefde van God, ontstoken in het hart door de ondervonden Goddelijke verlossing uit de natuurstaat, daaruit komt het goede voort.

Wij zien nu wat wordt *vereist* tot het gelovig *verrichten* van enig werk.

- Daartoe wordt vereist dat de persoon een gelovige is. Hij moet een bekeerde, een aanvankelijk geheiligde zijn, anders kan hij geen gelovige of goede werken doen. Daarom zegt de apostel dat het alleen het eigen volk van Jezus is dat ijverig is, en ook kan en wil zijn, in goede werken (Tit. 2).

- Van zo'n oprechte wordt vereist dat hij in de goede verhouding staat met de Heere. Dit wil zeggen: hij moet bij zichzelf een arme ziel zijn, een verlegene en een radeloze. Dit ontstaat hieruit dat men bij het licht des Geestes het zondige en onzuivere ziet van hart en daden.¹⁴ Ja, de lust van zo iemand is om Jezus de kroon van Zijn eigen werk op het hoofd te zetten en om een navolger van Christus te worden.

- Een derde vereiste is dat het werk gelovig wordt verricht. Daartoe behoort dat men met het zondige, onzuivere en gebrekkige van de werken schuilt in de gerechtigheid van Christus. Dat de ziel vergeving vindt ten aanzien van het zondige in haar werken.

- Ook behoort ertoe dat men daarmee schuilt in de volmaaktheid van de daden van Christus. Namelijk dat men Jezus' volmaakte onderhouding van de wet stelt tot zijn dekkleed en sierkleed. De dadelijke gehoorzaamheid van Christus, ja, Zijn gehele leven, is als Borg. Zijn wandel, spreken, zwijgen, eten, drinken, slapen, werken, ja, al Zijn treden, doen en laten, is als Borg. Dit wil zeggen dat men al zijn werken, maatschappelijk of geestelijk, verricht in Christus, als recht op Zijn Persoon hebbend. Ja, dat men door het geloof het belang van de volmaakte gehoorzaamheid van Christus naar zich toetrekt. Dit behoort tot het schuilen in Hem, waarvan David spreekt: bij U schuil ik (Ps. 143). Wanneer de ziel hemels onderwijs ontvangt in deze heerlijke evangelieweg, kan de ziel, zoals zij in het natuurlijke in de Heere leeft, ook dan in het geestelijke gelovig zeggen: 'Heere, zo deed U. Zo gaf U schatting aan de

overheid en wandelde U door het land. Zo eerbiedigde U Uw Vader, en vermaakte U Zich in de dingen van Uw Vader. Zo zat U in de tempel en las U in de Bijbel, dat alle ogen op Uw heilig lezen waren gericht. Zo gedroeg U Zich onder de verzoeken en bestrijdingen van de satan, en onder de verdrukkingen en vervolgingen van de wereld. Zo nederig, zo zachtmoedig, zo vol liefde was U en dat alles was niet voor Uzelf. Och, zie hier Uw arme dienstknecht of dienstmaagd om ook met Uw heiligheid bedekt en bekleed te worden.'

Och vrienden, wanneer men uit zijn algehele gebrek op Christus ziet, dat is de Vader zo aangenaam. Zonder dit is het onmogelijk dat Hem iets behaagt. De Vader kan alleen een welbehagen hebben in Zijn Zoon. Zo wordt van de gelovigen gezegd dat zij in Christus volmaakt zijn. Dit behoort tot de goede werken.

Bezien wij nu de *tweede* eigenschap van de goede werken, dat die een goed doeleinde moeten hebben, zoals de onderwijzer zegt: *dat zij alleen God ter eer geschieden*.

- Het wil dit zeggen dat het eerste en het laatste, het meeste en het hoogste, en dus het voornaamste van de werken moet zijn: de eer van God. God heeft alles gewerkt om Zijns Zelfs wil en tot Zijn eer. En dus is ook het leven van een Christen om dat doel te bereiken. Ja, het kan niet anders. Waar de liefde van God aanwezig is, daar moet het doel zijn de eer van God. Alle dingen zijn uit Hem, opdat zij wederkeren tot Hem. Daarom vermaant Paulus: 'Hetzij dan dat gijlieden eet, hetzij dat gij drinkt, hetzij dat gij iets anders doet, doet het alles ter eer van God' (1 Kor. 10).¹⁵

- Maar een mens zoekt God niet vanwege eigen voordeel en om in zichzelf te eindigen, o nee, want bij het vorderen van zijn zoeken krijgt hij de hoge deugden Gods in het oog. In het begin is hij niet bewogen en gaande gemaakt door de eer van God, maar dit wordt wel zijn doel als het danken voor de grote verlossing daaruit spruit. Dus is de vreze voor of de liefde tot God het eerste beweegrad. Zij roemen in de hoop der heerlijkheid van God, zoals we dit vinden in Romeinen 5: in welke wij staan en roemen in de hoop der heerlijkheid Gods.

Ook is er nog een *lager* doeleinde in het naleven van de deugd *dat men daardoor zijn naasten wil stichten en inwinnen*. Daarvan is ook de eer van God het hoogste doel. Ook het stichten en inwinnen van de naasten wordt bedoeld. Dit brengt de staat en de grote verlossing van een kind van God mee. Hij is nooit voldaan in de verheerlijking van God, ja, hij verlangt ernaar dat hij daarin medestanders heeft. Door zijn verlossing

uit zo'n oneindig gevaar is hij ook zeer begerig om de zaligheid van zijn naasten door zijn wandel te bevorderen. Hiertoe laten zulken hun licht schijnen in de wereld. Paulus vermaant Timótheüs: 'Niemand verachte uw jonkheid, maar zijt een voorbeeld der gelovigen in woord, in wandel, in liefde, in de geest, in geloof, in reinheid' (1 Tim. 4). Het is ook duidelijk in Gods Woord dat de eer van God daarvan het hoogste doel is. Het voornameste doel van een kind van God in het inwinnen van zijn naasten, is dat God gekend, geliefd, gediend en gevreesd zal worden, en dat Hij zal worden erkend zulk een God te zijn als Hij is. David roept dit uit: 'De ganse aarde aanbidde U en psalmzingen U; zij psalmzingen Uw Naam. Sela' (Ps. 66). En in Psalm 34 roept hij anderen te hulp, zeggende: 'Maakt den HEERE met mij groot, laat ons tezamen Zijn Naam verhogen.'¹⁶

Wij zullen nu nagaan wat *vereist* wordt tot het verrichten van een werk tot *eer* van God.

- Zo iemand moet weten dat hij met lichaam en ziel Gode ten eigendom is. Daaruit vloeit voort dat hij ziet dat het betamelijk is om zijn regering en besturing aan God over te laten.
- Ja, daaruit vloeit ook voort dat de ziel zich in al haar daden alleen naar God en naar Zijn eer uitstrekt. Paulus vermaant daarom in 1 Korinthe 6: 'Zo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn.'
- Ook wordt hiertoe vereist dat iemand gestaltelijk wordt bewaard in die weg. Ja, dat hij een afkeer heeft van onreine bijbedoelingen, waarvan hij voelt dat die zijn doen bezoedelen. Het is nodig dat hij daarover verzoening zoekt en vindt in het bloed van Jezus!

Zien wij nu *wanneer* dit verrichten van een werk tot eer van God geschiedt.

- Dit geschiedt als iemand bij zijn onwaardigheid wordt bepaald, dat hij het verzondigd heeft en het minste niet waardig is. Als het minste dat hij geniet voor hem zo groot is, en hij vanuit deze diepte de goedheid en de weldadigheid van God prijst met zijn hart.
- Dit geschiedt als zo iemand wordt ingeleid in de oneindige liefde van de Heere Jezus. Als hij zich erover verwondert dat Hij, Die een Heere van hemel en aarde is, zelfs geen steen had om Zijn hoofd neer te leggen. En dit alles om al dat goede en al die overvloed voor zo'n doemwaardige te verwerven. Als hij hiermee werkzaam wordt in het hart, zal het tot Gods eer zijn.
- Het geschiedt ook ter eer van God als de mens van de lichamelijke genietingen opklimt tot heerlijker en geestelijker, ja, hemelse genietingen. Dus als het besluit opwelt in zijn hart: is dit al zo aangenaam en

verkwikkend in het geschapene, wat moet er dan wel in U zijn, van Wie dit alles afdaalt! Dus als hij daarnaar begerig wordt en in zijn hart een hartelijke dankzegging vindt en daaruit een lied voor zijn God. Van Augustinus staat geschreven dat hij onder het genot van verkwikkingen dikwijls uitriep: 'Heere, indien Gij aan ons zo grote dingen doet in het gevangenhuis, wat zult Gij dan wel aan ons doen in Uw paleis?'

Nu staat ons nog te letten op de *derde* eigenschap van de goede werken. De onderwijzer zegt ervan *dat zij niet op ons goeddunken of op menseninzettingen gegrond zijn, maar naar de wet Gods moeten geschieden*.¹⁷ Wij zien eerst *wanneer* iemand werken doet naar eigen *goeddunken* en *menseninzettingen*.

- Dit gebeurt als men goede werken doet naar zijn eigen inzicht, en het eigen denkvermogen tot zijn god stelt. Dus als men het verstand en de betamelijkheid stelt tot de regel voor deugd of ondeugd. Wat heeft menigeen daar wonderlijk veel mee op. Dan is het: dat is redelijk, dat is betamelijk, dat leert het natuurlijke verstand vanzelf! Het is dan net of men heel wat heeft ontdekt. En dit allemaal in de plaats van de wil en de Wet van de grote Wetgever, Die behouden kan en verderven. Dat is niet anders dan eigen goeddunken en menseninzettingen.

- Daartoe behoort ook dat men de godsdienstoefeningen alleen naar eigen genoegen waarneemt. Dus om zich te vermaken in de gaven en talenten van deze of die predikant. Of dat men alleen maar naar de kerk gaat omdat het nu eenmaal gebruikelijk is, en dus uit fatsoen. Niet omdat het de Goddelijke instellingen zijn om een mens te bekeren en op te bouwen.

- Daartoe behoort ten slotte ook ons gedrag in tijdelijke zaken. Als men in zijn aardse beroep en in de handel vooral eigen winst en voordeel bedoelt, en niet de gehoorzaamheid aan Gods wet, en niet Gods bevel in de beoefening van de liefde tot God en de naaste. Of dat het vloeit uit een gewillig hart om de naasten te dienen. Hoe mooi dit alles ook mag schijnen en zich voordoen, het is toch alles zonde en een gruwel voor God.

De onderwijzer zegt vervolgens wat wél goede werken zijn. *Namelijk zulke werken, die naar de Wet Gods geschieden*.

- Door Gods Wet moeten wij verstaan de geopenbaarde wil van God volgens het geschreven Woord. Voornamelijk de zedelijke wet der tien geboden, maar ook het woord van het Evangelie. Hiernaar zal voornamelijk het oordeel en vonnis worden uitgesproken. De mens is vanwege zijn betrekking op zijn soevereine en onafhankelijke Maker gehoorzaamheid verschuldigd aan alles wat God gebiedt.¹⁸

- Wij kunnen door de Wet of het richtsnoer ook enigszins verstaan de verscheidene voorbeelden in de Bijbel. Eerst is daar de volmaakt heilige Heere Jezus, in Wiens binnenste Gods Wet is, en naar Wiens Beeld de gelovigen worden veranderd en aan de Wet Gods gelijkvormig gemaakt. Ook de hemelingen, de heilige engelen en de geesten der volmaakt rechtvaardigen, die volmaakt en met van liefde brandende harten altijd de lof van God zingen, en ook zeer gehoorzaam Zijn bevelen uitvoeren. Ten slotte ook de heiligen op de aarde, zover zij in Christus zijn, want anders is de uitnemendste van hen onvolmaakt en met zonden en gebreken.

Ook zullen wij nu bezien wat wordt *vereist* tot het verrichten van een *werk naar Gods Wet*.

- Daartoe is vereist dat men zich ervan bewust is, dat alles wat men doet of laat door God is geboden of verboden. Als daarbij enige twijfel bestaat, dan is het zonde. Ook al deed iemand onbewust een geboden werk, dan zondigt hij.

- Daartoe is ook vereist dat men indrukken heeft van God als de enige Wetgever, Die behouden kan en verderven. En wel in het bijzonder zoals God zijn Vader is. O, in liefde te gehoorzamen, dat is naar Gods wil.

- Daartoe is ook vereist een indruk dat men gemakkelijk afwijkt van deze regel. Dat men tevens zijn blindheid en duisternis ziet en men daarom de Geest van Christus en Zijn leiding nodig heeft. Anders zal Gods wet geen lamp voor de voet en geen licht voor het pad kunnen zijn.

- Ten slotte behoort ertoe dat men zijn werk doet in vereniging des harten met Gods wet. Dat men bij die liefde en met die vrede in het hart in de weg van Gods geboden loopt. Zie het in Psalm 119. David zegt in vers 97: 'Hoe lief heb ik Uw wet; zij is mijn betrachting den gansen dag.' En in vers 165: 'Die Uw wet beminnen, hebben groten vrede, en zij hebben geen aanstoot.' En in vers 174: 'Uw wet is al mijn vermakings.' Och, dat is loon genoeg voor zo'n ziel.

Wij willen nu nog met een enkel woord de noodzakelijkheid bezien dat deze *drie* eigenschappen *gezamenlijk* in elk werk aanwezig moeten zijn. Namelijk dat ze uit waar geloof, naar Gods wet en Hem ter eer moeten geschieden. Niet één van deze kan worden gemist.

- Neem eens dat de eerste eigenschap ontbreekt namelijk *het geloof* en wel de werkzame geloofsoefening. Dan mist zo iemand het werk van God in zijn hart. Hoe kan hij dan in God eindigen? Ja, hij mist de voor naamste vereiste tot de gehoorzaamheid, te weten de liefde tot Gods wet. Het geloof is door de liefde werkende, en dus mist hij alles.

- Als het tweede ontbreekt, namelijk *het heilige doel* om God te verheerlijken en in Hem te eindigen, dan mist zo iemand het geloof of de oefening ervan. Het is de natuur van het geloof om op te varen als met arendsvleugelen, in God te eindigen en Hem te verheerlijken. Dus als dit gemist wordt, dan mist men alles.

- Ook wanneer het derde ontbreekt, namelijk *de regel* en de bewustheid om daarnaar het werk te verrichten. Zo iemand mist dan het geloof of de oefening daarvan, want hij werkt tegen de wet, althans hij twijfelt. En nu zegt Paulus dat wie twijfelt, namelijk aan het gebod, veroordeeld is als hij eet omdat hij niet uit het geloof eet (Rom. 14). Ja, zo iemand mist het hoge doel van de verheerlijking van God, die niet kan plaatsvinden buiten de wandel naar Gods wil. Als iemand dit mist, mist hij alles.

Nu gaan wij ertoe over om nog enig gebruik te maken van het verhandelde ter nadere ontdekking, besturing en opwekking.

Toepassing

Ziedaar vrienden, deze dierbare stof van de bekering des mensen en van de daden of goede werken afgehandeld. Och, mocht het nog eens iets nalaten dat te eniger tijd zijn uitwerking zal hebben in het hart van deze of gene tot zijn zalige ontdekking en bekering of ook tot bevestiging van Gods volk.

Uit het verhandelde leren wij dat alleen bekeerde en bij aanvang geheiligde mensen goede werken kunnen doen. Hieruit volgt dat het bedrog is wanneer wordt beweerd dat de mens goede werken kan doen vóór zijn bekering.

En daarom, o mens, die nog buiten de gemeenschap met Christus staat en dus nog *onbekeerd* voortleeft. Is het waar wat wij hebben aangetoond, dat er zoveel natuurlijke, zogenaamde deugden en vertoningen zijn die naar buiten dikwijls de deugden van de godzaligen te boven gaan? Kent u bij bevinding geen andere weg ter zaligheid dan de weg van goede woorden, de waarheid belijden en eigen werken doen? O, wat is uw staat dan gevaarlijk! En daar bent u nu blind voor. U bent bezig om werken, om woorden, ja, zelfs om gedachten voort te brengen met het doel om uw staat erop te gronden, om innerlijke vrede te krijgen, en dus uw Christus ervan te maken. En o mens, waar zult u buiten de vereniging met Christus één heilige gedachte vandaan halen? Och, bezie uzelf eens in deze spiegel en leg uw arme werken er eens naast. Bezie ook eens de drie vereisten die de onderwijzer hier aanwijst. Wanneer de Heere licht gaf, wat zou u met beschaamdheid moeten uitroepen dat u onbekeerd bent. Wat zouden uw werken dan uit uw hart en uit uw hand vallen. Wat

zou u ze zien als monsterachtig lelijk en op al uw plichten het doodvonnis schrijven.

Mochten de woorden die de Heere Jezus sprak tot de engel van de gemeente te Sardis [onze tekst uit Openbaring 3] tot uw overtuiging dienstbaar zijn. Jezus zegt daar: 'Ik weet uw werken, dat gij den naam hebt dat gij leeft, en gij zijt dood.' Ten opzichte van de *onbekeerden* ligt in deze tekstwoorden opgesloten, dat het alziende oog en de alwetendheid van Jezus hun werken steeds gadeslaat.

- Mensen, Jezus weet uw werken in uw binnenkamer. Of u bidt en hoe u bidt. Of u het maar oppervlakkig doet en of u ermee tevreden bent, ook al is het met verstrooiing van het hart en met ijdele gedachten. En weet u van werk in de binnenkamer? Jezus weet ook van die werken dat u misschien zomaar wat in uw bed prevelt. Want hoevelen weten niet van een buigen van de knieën.

- Ja, Jezus weet ook uw werken in de openbare godsdienst. Of u uw knieën buigt wanneer u zich daarheen begeeft en waar het u om te doen is. Hoe u neerzit onder het bidden, preken en catechiseren. Of u dan met uw hart en gedachten verkeert in oost en west, bij uw zaken, bij uw geld, bij uw verdiensten of bij uw wellusten. Hoe menig een rust zelfs op zo'n kerkgang. O, de Heere ziet ook hoe u er nu onder zit en waar uw hart is.

- Jezus weet ook uw werken in uw omgang met vromen en goddelozen. Hoe gesloten u neerzit bij het volk van God, en hoe vrolijk en tevreden bij de goddelozen, waar u met uw hart bent. De Heere weet dat sommigen bij Gods volk een schijnvertoning maken en zich bij de wereld zorgeloos gedragen. Hij ziet of het uw lust is om Zijn Naam bij de wereld te belijden, dan wel of u zich voor Hem schaamt.

- Ja, Jezus weet de werken van uw hart. Hij verstaat van verre uw gedachten. Hij weet welke gedachten er in uw geest opklimmen onder uw beroep en in uw bedrijf. Hij ziet of naastenliefde het belangrijkste is of dat uw geldzucht de enige reden is. Hij ziet ook of u onder uw eten en drinken God heiligt in uw hart, dan wel of u het als een beest geniet.

- Ja, Jezus weet ook de werken van uw hart bij uzelf. Hij weet of het waar is dat u nacht en dag bezorgd bent over uw onbekeerde staat en uw omzwervingen buiten Christus. Hij weet ook of u daarover zorgeloos gesteld bent en vooral bezig bent om door de wereld te komen of met de dingen van de tegenwoordige tijd. Hij weet ook of u onder het verrichten van uw beste werken bezorgd bent dat God niet in uw hart werkt. Dat u uw werk niet in de vereniging met Christus verricht, dat de eer van God uw doel niet is en dat Zijn wet niet in uw hart is geschreven. Of dat u zich

onder deze zaken als Gallio gedraagt en u geen daarvan aantrekt. O, dit alles ziet de Heere.

- Hij weet ook of Jezus uw ziel dierbaar is omdat Hij het zo waardig is. Omdat Hij de enige Weg is tot de Vader en omdat Gods wet in het binnenst van Zijn ingewand is. En of Hij u ook dierbaar is omdat u zo ellendig en verloren bent buiten Hem en u zo'n goddeloos en losbandig hart hebt.

Onbekeerde mensen, de Heere Jezus besluit uit alles wat wij uit de tekst noemden dat u de naam hebt dat u leeft, maar u bent dood. Dit woord is waar ten opzichte van de onbekeerden. U mag de naam en de schijn hebben bij mensen dat u leeft, maar voor God bent u dood.

- Dit blijkt daaruit dat uw doen maar schijn is. Een dode kan mooi zijn en wat kleur hebben, maar het is slechts een gedaante zonder geest.

- Het blijkt ook hieruit dat u onder uw plichten blijft als een dode. U blijft ongevoelig van hart en verhard van oren. Hoe sterk God ook laat roepen, hoe hard de hamer van Zijn Woord ook slaat, Gods oordeel van ongevoeligheid rust op u.

- U blijft zo gerust, zorgeloos en werkeloos als doden. Koud en stijf op uw droesem. In het midden van de ergste gevaren weet u van geen gevaar en bent u als slapende in het opperste van de mast. Zoals het gewormte krioelt in dode dieren, zo bent u vervuld met liefde tot de zonde en de wereld. Dat krioelt daar van binnen maar. U weet wel dat u met uw hart van niet één zonde scheidt. Zoals de doden stinken en afschuwelijk zijn voor de levenden, bent u in de ogen van een heilig God. De Heere mag daarom uw godsdiensten, uw beste werken, uw vasten en uw verbodsdagen niet rekenen; het is een stank in Zijn neus.

- Ook zijn er mensen die van hun jeugd af al zoveel hebben gedaan. Zij hebben uiterlijk heel zedig, godsdienstig, eerlijk en oprecht geleefd. Zij hebben zo'n hoog geestelijk huis gebouwd en zitten daar bovenin, zodat niemand bij hen kan komen. Zij zijn buiten het bereik van enige stem. Maar o mens, met uw gehele gebouw, met al uw zware werk, uit alles wat wij u aanwezen volgt toch dat u ongelukkig bent. Met één slag zal uw huis der spinnenkoppen worden weggevaagd. Als God één woord rechterlijk in uw ziel spreekt, moet dit uw ziel in eeuwige wanhoop doen wegzinken. U hebt te wachten dat u het woord 'tekel' zult horen, in of ná de tijd: Gij zijt gewogen en te licht bevonden. Wij lezen in Daniël 5, dat Belsazar een deel van de hand of de vingers zag schrijven en zijn glans veranderde. Zijn gedachten verschraken hem en de banden van zijn leden werden los, en zijn knieën stietsen tegen elkaar. En dat terwijl hij toch zo verhard was en zo'n sterke geest had. Wie zal met al zijn werken

kunnen bestaan als Jezus verschijnt. O, het zal vreselijk zijn om te vallen in de handen van de levende God.

Mogelijk is hier een *verlegen* iemand die uit zijn beschaamdheid vraagt wat toch de weg tot ware heiligheid is om te komen tot de betrachting van goede werken.

- Zulke verlegenen antwoord ik dat de enige weg is, dat men de band van vereniging tussen Jezus en de ziel vastmaakt. Dat men staat naar die keuze des harten, naar het besluit om voor eeuwig de grote stap te doen: uit zichzelf in Christus. Dat men niet rust voordat men zichzelf en zijn gehele hart aan Jezus kwijt is. En dat men ook Gods goedkeuring daarop ondervindt, dat men aller zonde vijand is en dat de keuze van Mozes, die de smaadheid van Christus meerdere rijkdom achtte te zijn dan de schatten van Egypte, ook zijn keuze is.

- Daarom mensen, daarnaar moet u staan en daaruit moeten de heiligheid en de goede werken voortvloeien. Al werkte u op een andere manier duizend jaren om heiligheid, dan zou u vruchteloos werken, omdat u buiten Christus werkt. Christus moet u tot heiligheid en tot heiligmaking worden (1 Kor. 1).

Kinderen van God, zie uit de verhandelde zaken de gronden voor uw *verplichting*. Och, als er iets is dat het lichaam der zonden kan doden en in een nieuw en godzalig leven kan doen wandelen, dan is het wel om door de Geest te worden ingeleid in uw staat van nature en wat u nú bent.

- Om u daarvan te overtuigen, let er dan eens op dat u van nature kinderen des toorns was, zoals alle anderen. U lag als weggeworpen op het vlakke des velds. Ja, u leefde in volle vijandschap tegen de grote God. En wat hebt u veel gewaagd door uw bekering zolang uit te stellen. Velen van degenen die met u leefden, zijn al in hun zonden omgekomen.

- En wat heeft de Heere aan u gedaan? God heeft u ervoor bewaard dat u in uw zonden zou sterven. Hij heeft gedachten des vredes in Zijn eeuwige liefde over u gedacht. Hij heeft Zijn eniggeboren Schootzoon niet gespaard, maar Hem ook voor u in de wereld gezonden, en overgegeven om tot een vloek te worden opdat u het leven zou ontvangen in Zijn Naam.

- Ja, de Heere heeft dit over u betoond door u in de tijd, en wel op Zijn tijd, op te zoeken en u door Zijn Geest te overtuigen van uw rampzalige en gevaarlijke staat van nature. Hij heeft u getrokken tot de Zoon van Zijn welbehagen en u met Hem verenigd.

- Ook heeft God de banden van uw oude natuur gebroken en u van een ongelovige tot een in Christus gelovige gemaakt. U hebt het werk der

verlossing van uw dierbare en kostelijke ziel in de handen van Jezus gegeven en gelaten om langs Zijn wegen verlost en gezaligd te worden. En u kunt niet zeggen dat u het ooit slecht bij Jezus hebt gevonden. Daarom, oordeel nu zelf of dit alles u niet voldoende verplicht om voor God te leven. Niets kan krachtiger zijn om u te verbinden tot godzaligheid. En dit te meer omdat het op de bodem van uw hart ligt en het uw grote voorrecht is om voor God te leven. Jezus Zelf heeft toch, hoe zwartachtig u ook bent, een schoonheid op u gelegd waarin de grote Koning lust heeft (Ps. 45).¹⁹

En daarom, kinderen van God, het volgende nog tot uw opwekking. Wat is toch een Christen als hij niet met de Heere in een oprechte verhouding staat. Dan is hij zijn sterkte kwijt. En daarom, laat er geen stilzwijgen bij ulieden zijn. De belofte is: 'Zij zullen naar Sion vragen; op de weg herwaarts zullen hun aangezichten zijn' (Jer. 50). Ja, de vrijgekochten des Heeren zullen met gejuich wederkeren. Niemand kan te ellendig zijn, ja, er zijn beloften dat God Zijn volk weer vruchten zal doen dragen. Dan zult u in uw wederkeren rust en behoudenis vinden. Hoor dan de stem van de Heere Jezus tot Zijn bruid: 'Keer weder, keer weder, o Sulammith. Keer weder, keer weder, dat wij u mogen aanzien' (Hoogl. 6). Amen.

¹ Ook is vergeleken met de catechismusverklaringen van Palier en Ferré en Brinkman.

² Biografisch Lexicon, III, 371; Encyclopedie Nadere Reformatie, II, 446-447 en idem IV, 147-151 en 307-316; H.M. Lobbezoo: *Een trouw dienaar*, Barneveld 2023; Terdege 16-02-2000, F.A. van Lieburg.

³ De illustraties zijn veelal afkomstig uit de beeldbank van het Utrechts Archief.

⁴ Volgens 1 Petrus 3: 15: "Zijt altijd bereid tot verantwoording aan een iegelijk, die van u rekenschap afeist van de hoop, die in u is, met zachtmoedigheid en vreze."

⁵ Wat betreft de manier van voorstellen van de onderwijzer, deze is *vragender wijze*, direct aan een ander: *Welke is uw enige troost, beide in het leven en sterven?* Tegen deze manier van handelen druist niemand meer in dan een onherboren mens, die verre is van het genot van deze troost. Zulk één spreekt liever de taal van Kaïn: "Ben ik mijns broeders hoeder?" (Gen. 4: 9).

1. Echter is het geoorloofd en op het heilig Woord gegrond (tijd en wijze kennende) aan een ander te vragen naar de grond van zijn staat. Dit ligt opgesloten in het bevel 15 van de apostel Paulus (1 Thess. 5: 11): "Leert en vermaant elkander, sticht de één de ander", en in de onderscheiden raad van Judas in zijn brief (vs. 22-23), hoe, men zich over enigen heeft te ontfermen, onderscheid makende, en anderen door vrees te behouden en uit het vuur te grijpen. Ook blijkt zulks in het vragen van de dochteren van Jeruzalem aan de bruid (Hoogt. 5: 9-16): "Wat is uw Liefste meer dan een ander liefste, o gij schoonste onder de vrouwen? Wat is uw Liefste meer dan een ander liefste, dat gij ons zo bezworen hebt? Mijn Liefste is blank en rood; Hij draagt de banier boven tienduizend. Zijn hoofd is van het fijnste goud, van het dichtste goud; Zijn haarlokken zijn gekruld, zwart als een raaf. Zijn ogen zijn als der duiven bij de waterstromen, met melk gewassen, staande als in kasjes der ringen. Zijn wangen zijn als een bed van specerijen, als welriekende torentjes; zijn lippen zijn als leliën, druppende van vleierende mirre. Zijn handen zijn als gouden ringen, gevuld met turkoois; Zijn buik is als blinkend elpenbeen, overtoegen met saffieren. Zijn schenken zijn als marmeren pilaren, gegrond op voeten van het dichtste goud; Zijn gestalte is als de Libanon, uitverkoren als de cederen. Zijn gehemelte is enkel zoetigheid, en al wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Zulk Eén is mijn Liefste, ja zulk Eén is mijn Vriend, gij, dochters van Jeruzalem!" En Hoogl. 6: 1-2: "Waar is uw Liefste heengegaan, o gij schoonste onder de vrouwen? Waarheen heeft uw Liefste het aangezicht gewend, opdat wij Hem met u zoeken? Mijn Liefste is afgegaan in Zijn hof, tot de specerijbedden, om te weiden in de hoven, en om de leliën te verzamelen." Ja één voor alle zij ons genoeg (1 Petrus 3: 15): "Zijt altijd bereid tot verantwoording aan een iegelijk, die u rekenschap afeist van de hoop, die in u is, met zachtmoedigheid en vreze."

2. Zo is het de aard van het genadeleven in de ziel, begerig te zijn dat anderen dat ook krijgen mogen. (1) Want die genade bezitten, die hebben de wet der liefde Gods, en des naasten in hun hart geschreven, naar de belofte van het genadeverbond (Jer. 31:33). Staan zij dan in de liefde des naasten, het kan niet anders of zij zoeken huns naasten behoudenis. Zij zien het gevaar voor hun evennaaste, omdat God hun licht in hun eigen gevaar gegeven heeft; en bijzonder weegt hun dat een mens zulk een bedrieglijk hart heeft en dit niet recht gelooft, dat hij genegen is aan bedrog vast te houden (Jer. 8: 5). Zij weten dat elk mens een hoop en verwachting heeft, en somtijds een allersterkste hoop, die vergaan zal (Spr. 11:7). Is het dan niet billijk en uit de liefde vloeiende, dat de één de ander bij gelegenheid eens naar zijn grond vraagt, waar hij het op wagen zal naar een eeuwigheid? Te meer daar zulks in tijdelijke dingen niet kwalijk genomen wordt, dat men iemand vraagt en waarschuwt dat in de één of andere tijdelijke zaak zijn grond van hoop niet vast is, is het dan ook niet alleen geoorloofd, maar zelfs ten uiterste noodzakelijk in een zaak van eeuwig gewicht.

(2) Doet hierbij, dat die genade hebben ontvangen, uit hun zorgeloze doodslaap of dodelijke werkeloosheid zijn opgewekt en levend gemaakt, en overgezet in Gods huis en binnen zijn muren, daar een plaats hebben gekregen (Jes. 54: 5). En waartoe anders dan om in dat huis elk naar zijn stand te werken, hun naaste aan te spreken, bekeerd zijnde hun broeder te sterken (Lukas 22: 32)? En zo zijn ze er zeer op gezet dat Jezus' Koninkrijk moge worden uitgebreid, en bidden daarom dat God de genademiddelen wil vruchtbaar maken, en zij bieden in het bijzonder zichzelf met hun geringe talentjes ook aan de Heere aan. En omdat zij weten dat God dikwijls de geringste en eenvoudigste middelen voor het oog der wereld gebruikt, opdat de uitnemendheid der kracht Godes zou zijn, leggen zij ook hun geringe pogingen aan en spannen somtijds een boog in hun eenvoudigheid, en de Heere zegent het. Waaruit men kan zien dat het geoorloofd, ja noodzakelijk is aan elkander te vragen: *Welke is uw troost?*

Zien wij verder waarin deze troost bestaat. Daarin beschouwen wij enige zaken vooraf, namelijk: De antwoorder neemt het niet kwalijk dat naar zijn staat gevraagd wordt. Hij zegt niet (gelijk doorgaans vele genadeloze mensen doen, al zijn zij zeer burgerlijk en godsdienstig): Daar ligt u niets aan gelegen; *meent gij dat ik bij u biechten zal?* Of: Elk zal zijn eigen pak dragen. Gij hebt met mij niet van doen; laat mij maar in mijn rust, mijn hart is goed, enz. Hij wordt ook niet toornig op die vraag en breekt dus niet in scheldwoorden uit, alsof de vraagsteller zich stelde in de plaats van God. Ook is de antwoorder niet onwillig, uit vrees dat het onklaar bij hem zou uitkomen, of dat zijn grond niet goed is. O nee, hij wil wel tot het licht komen, opdat zijn werken openbaar worden dat zij in God gedaan zijn (Joh. 3: 21). Hij is bereid tot verantwoording van de hoop, die in hem is (1 Petrus 3: 15), dewijl het hem te doen is om waarheid in het binnenste en hij vreest voor zijn bedrieglijk en ondoorgrondelijk hart. Hij wil het wel openleggen voor God en mensen, die licht hebben, omdat hij lust heeft indien hij genade gevonden heeft in Gods ogen. En aangezien hij in het tijdelijke zeer voorzichtig zoekt te handelen, besluit hij terecht, dat aan zijn onsterfelijke ziel, voor een eeuwigheid geschapen, ondenkbaar meer gelegen is. Daarom wil hij in zijn gezondheid en op een ziek- of sterfbed wel naar zijn gronden van troost gevraagd zijn en daarop openhartig antwoorden.

⁶ De Heere Jezus bracht de prijs van Zijn eigen bloed (Hand. 22: 28): "Hij heeft Zijn gemeente verkregen met Zijn eigen bloed." En (Ef. 1:7): "In Welke wij hebben de verlossing door Zijn bloed." Dit bloed was genoegzaam vanwege de dierbaarheid van de Persoon, zijnde de Zoon van God (1 Joh. 1:7): "Het bloed van Jezus Christus, de Zoon van God, reinigt ons van alle zonden." Daarom wordt het een dierbaar bloed genoemd (1 Petrus 1:18-19): "Wetende dat gij niet door vergankelijke dingen, zilver of goud, verlost zijt uit uw ijdele wandeling, die u van de vaderen overgeleverd is; maar door het dierbaar bloed van Christus, als van een onbestraffelijk en onbevlekt Lam." En dat volkomen (Hebr. 10: 14), want met één offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheilgd worden.

⁷ Deze nauwe bewaring in de staat der genade is gegrond:

- *Op de onveranderlijkheid van Gods liefde* (Jer. 31:3): "Ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid."

- *Op de onveranderlijkheid van Gods eeuwig besluit der verkiezing* (2 Tim. 2: 19): "Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende deze zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn; en: Een iegelijk, die de Naam van Christus noemt, sta af van ongerechtigheid."

- *Op de onveranderlijkheid van het verbond der genade* (Jes. 54: 10): "Bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid, zal van u niet wijken, en het verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere, uw Ontfermer." Jer. 32: 40: "En Ik zal een eeuwig verbond met hen maken, dat Ik van achter hen niet zal afkeren." En (2 Sam. 23: 5): "Hoewel mijn huis also niet is bij God, nochtans heeft Hij mij een eeuwig verbond gesteld, dat in alles wel geordineerd en bewaard is; voorzeker is daarin al mijn heil en alle lust, hoewel Hij het nog niet doet uitspruiten."

- *Op de onverbreekelijke vereniging met Christus, rustende op de getrouwheid Gods* (1 Kor. 1:8-9): "God is getrouw, door Welke gij geroepen zijt tot de gemeenschap van Zijn Zoon Jezus Christus, onze Heere."

- *Op de eeuwige voorbidding van Christus* (Hebr. 7: 25): Hij leeft altijd om voor hen te bidden. Deze nauwe bewaring in de staat der genade is ook gegrond op de eeuwige inwoning des Geestes (Joh. 14: 16-17): "Ik zal de Vader bidden, en Hij zal u een andere Trooster zenden, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid, namelijk de Geest der waarheid."

- *Op de onveranderlijkheid van het werk der genade in de ziel* (1 Joh. 3: 9): "Het zaad Gods blijft in hem en hij kan niet zondigen, want hij is uit God geboren", en (1 Joh. 2: 27): "De zalving, die gij van Hem ontvangen hebt, blijft in u." Uit alle deze genoemde zaken blijkt dat de genadegiften en roepingen Gods onberouwelijk zijn (Rom. 11:29).

⁸ Vooraf moeten we onderscheid maken tussen de *verzegeling des Geestes* en tussen de *verzekering van zijn aandeel aan God en van de zekerheid van zijn hoop op een eeuwig leven*. De verzegeling des Geestes, of het merkteken van de Heilige Geest krijgen alle gelovigen. Paulus zegt tot alle gelovigen zonder onderscheid in Ef. 1:13: 'Nadat gij geloofd hebt, zijt gij *verzegeld* geworden met de Heilige Geest der belofte.' Dit vergelijken met (Openb. 7: 4): 'En ik hoorde het getal dergenen, die *verzegeld* waren, honderd vieren veertig duizend waren verzegeld uit al de geslachten Israëls.' Ook Openb. 9: 4 en 14:1, vergeleken met Ezech. 9: 4: 'Tekent *een teken* aan de voorhoofden der lieden, die zuchten en uitroepen over al die gruwelen, die in het midden derzelve gedaan worden.' Bij welke laatste plaats onze geleerde kanttekens aanmerken, dat dit teken aan de voorhoofden (bij zinspel) iets is, dat alle ware gelovigen van ongelovigen en hypocrieten onderscheidt. Dus worden allen, die ware genade krijgen, onderscheiden van de wereld (2 Kor. 6: 17): 'Ga uit het midden van hen, scheidt u af.' Zo worden allen door de Heere voor de Zijnen *gemerkt* (Jes. 32: 1), zoals een zegel op enig ding een bewijs van eigendom is. En dus worden allen door dit zegel bewaard, verzegeld, toegelaten of verborgen voor de wereld (Kol. 3:3): 'Gij zijt gestorven, en uw leven is met Christus verborgen in God', gelijk zegels ook daartoe dienen, en voor de duivel, die hen niet meer in zijn macht kan krijgen. Zó worden alle gelovigen ook Godsbeeld deelachtig. Zo wordt dat in hun hart door dit zegel overgedrukt, vernieuwd naar Gods beeld, en de Goddelijke natuur deelachtig (2 Petrus 1:4). En dit hebben alle gelovigen zonder onderscheid, al weten zij het niet door de kracht des ongeloofs en de bestrijding van de boze. Maar anderen, die licht hebben en zien kunnen, kennen hen *als een zaad, dat de Heere gezegend heeft* (Jes. 61:9).

⁹ Op verschillende wijzen verzekert de Heilige Geest sommige gelovigen.

a. Soms gebeurt het dat de Heilige Geest de ziel op het krachtigst overreedt en bevestigt (Rom. 8: 15-16): "Maar gij hebt ontvangen de Geest der aanneming tot kinderen, door Welke wij roepen: Abba, Vader. Dezelve Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn." Dan spreekt de Geest tot de ziel (Ps. 35: 3): "Ik ben uw heil"; of (Mark. 2: 5): "Zoon, of dochter, zijt welgemoed, de zonden zijn u vergeven"; en (Ex. 33: 12): "Ik ken u bij name en gij hebt genade gevonden in Mijn ogen." Dit geschiedt ook wel door het uitstorten van de liefde Gods in het hart op een krachtige wijze, zodat zulk één met verwondering geloven moet (Rom. 5: 5). En de Bijbel leert ons, dat degenen, die tevoren de allergrootste vijanden van God en Zijn volk, hiervan wel eens met rijke mate genieten, gelijk gij ziet in de verloren zoon (Lukas 15: 22-23). En ook in Zachéüs (Lukas 19: 9), van wie gezegd wordt dat hij een zoon van Abraham is. Zo ook Paulus (Hand. 9: 17). En dat terwijl anderen soms jaren sukkelen, geen bokje krijgen, zoals de oudste zoon (Lukas 15: 29), of als Heman (Ps.- 88: 16): "Van de jeugd aan ben ik bedrukt en doodbrakende; ik draag Uw vervaarnissen en ben twijfelmoedig." Zo ook Asaf (Psalm 77: 4): "Dacht ik aan God, zo maakte ik misbaar." Wat gaat dat hoog! Zo staat er ook in Hebr. 2: 15, dat Jezus gekomen is om te verlossen degenen, die met vreze des doods door al hun leven de dienstbaarheid onderworpen waren.

b. Soms gebeurt het dat de Heilige Geest licht geeft en doet zien dat de gestalte in de Bijbel, waaraan de beloften geschieden, die huns harten is. Dat is zijn naam te vinden en te lezen in de beloften, als bijv. 1 Joh. 3: 14: "Wij weten dat wij overgegaan zijn uit de dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben." De ziel ,in zich vindende een afdalende liefde in de ziel van Zijn volk, spruitende uit de liefde tot God en tot Zijn werk, zo getuigt de Geest door het Woord met de geest des mensen, dat hij een kind van God is (Rom. 8: 16): En dus getuigt de Geest Gods in de ziel, dat de Geest, Die in het Woord spreekt, de waarheid is (1 Joh. 5: 5).

c. Soms gebeurt het dat de Heilige Geest aanhoudende worstelingen werkt om genade, be-geerten en verlangens naar Christus. En daaronder kan een zoete stilte en kalmte in het ge-moed komen, zodat een stil vertrouwen in de ziel daalt, dat de Heere, Die het werk begon, het ook zal voleinden. Dat is ook te horen de stem Gods in het hart, (Psalm 85: 9): "Ik zal horen wat de Heere spreken zal; want Hij zal tot Zijn volk en gunstgenoten van vrede spre-ken."

d. Soms gebeurt het ook dat de Heilige Geest een bedaarde gestalte werkt, zodat de ziel bij overreding ziet, en zulks niet kan of durft ontkennen, dat zij haar zonden betreurt en Jezus kiest, ja het de ziel om Zijn gemeenschap is te doen, en dat al haar lust is om voor God te leven. En daaruit ontspruit een hoop, die niet zal beschamen, omdat de liefde Gods in het hart is uitgestort (Rom. 5: 5). Echter deinken zij terug als zij zo de sluitrede zouden opma-ken.

Ten slotte blijkt uit de antwoorden van de Catechismus, dat de gemeenschap aan Christus door het met Hem verenigend, rechtvaardigmakend geloof, en alle genadegiften - tot het wezen, en ook tot het welwezen behorende – wezenlijke vruchten en gevolgen, merkteke-nen en bewijzen met zich brengen. Daaraan kan de waarheid en oprechtheid van het werk der genade in de ziel gekend worden, alleen dan als het geestelijk licht op dat nieuwe leven schijnt. Want zijn staat op te maken uit de heiligmaking, zonder het getuigenis en licht des Geestes, is gevaarlijk en niet anders dan een spreken van vrede tot zichzelf. En menigeen zou hierin tot zijn eeuwig verderf mis kunnen gaan, dewijl de blinde mens dingen in zich zou kunnen vinden, die hij voor heiligmaking houdt, maar die dat niet zijn.

¹⁰ Het is ook tegen de aard van de oprechten, die bevreesd zijn dat hun hart hen bedriegen zal, met zo haastig een tekst aan te grijpen. Het is wel hun aard om daarmee te werken, om zo de zaken die zulk een tekst of belofte inhoudt, deelachtig te worden. Teksten zoals Markus 2: 'Zoon (of dochter) wees welgemoed, uw zonden zijn u vergeven' en Exodus 33: 'Ik ken u bij name, en gij hebt genade gevonden in Mijn ogen.'

¹¹ (1) Deze woorden komen ons in de Bijbel voor en wel *voor het eerste, onmiddellijke werk Gods aan een mens in zijn eerste verandering.*

En dit mag inderdaad vanwege zijn kracht een werk, en wel *een goed werk* genoemd worden. Want het is een vrij, soeverein en almachtig werk, en het komt alleen voort uit de goedertie-ren ingewanden van een goed, getrouw en ontfermend God.

Dan spreekt de Schrift van het werk des geloofs van de zijde Gods (Joh. 6:29): "Dit is het werk Gods, dat gij gelooft." Daarom wordt het geloof een *gave Gods* genoemd (Ef. 2:8).

Ja, dit werk wordt door de profeet goed genoemd (Micha 8:8): "Hij heeft u bekend gemaakt, o mens, wat goed is."

De Schrift spreekt ook van het werk der vernieuwing en herschepping van een mens. Daarom draagt Gods volk de naam van een maaksel Gods (Ef. 2 :10), een nieuw schepsel (2 Kor. 5:17), en een werk van Gods handen, waarin de Heere verheerlijkt wordt (Jes. 55:21).

De Schrift spreekt ook van het werk der heiligmaking van Gods volk, namelijk de instorting van de hebbelijke heiligheid, welke bestaat in de ontbinding in de grond en in de hartelijke afkeer van alle kwaad, en tegelijk in de nieuwe trek naar God, in pogingen tot heiligheid en in een zich uitstrekken naar de volmaaktheid. Dit is een werk, dat eenzijdig geschiedt, want door deze werking des Geestes wordt de liefde ten kwade uitgedreven, en de liefde ten goede ingebracht. Gelijk een mens in het natuurlijke door één en dezelfde stap en beweging afwijkt van de ene plaats en nadert tot de andere plaats, is het ook hier. De dood wordt niet

weggenomen dan door het tegenovergestelde leven. De duisternis wordt niet weggenomen dan door het licht, de armoede niet dan door rijkdom, de naaktheid niet dan door kleding, de lelijkheid niet dan door schoonheid. En ook de haat tegen God niet dan door de liefde Gods in het hart.

(2) Ten opzichte van het allereerste begin is, naar onze rekening of bevatting, de levendmaking van de nieuwe mens in de orde evenwel eerder, aangezien alle vermogen tegen de zonde, en alle deugden voortkomen moeten uit het beginsel van een nieuw geestelijk leven. Dat dit werk Gods nu de naam van een goed werk draagt, vernemen wij in Filipp. 1:6: "Vertrouwende ditzelve, dat Hij, Die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op de dag van Jezus Christus." O vrienden, dit is immers een goed werk, waar God Zijn hand aan zal houden en dat Hij niet zal laten varen (Psalm 138:8). Integendeel, de Heere zal tegen alle tegenstand van binnen en van buiten in dit werk voortzetten, volvoeren en voleindigen tot op de dag van Jezus Christus. Ziet dan dat dit terecht de naam mag dragen van *een goed werk*.

Het is toch eeuwige liefde, goedheid en vrije ontferming, waaruit dit werk voortkomt (Jer. 31:3): "De Heere is mij verschenen van verre tijden: ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid."

Het is de *goede* Geest, Welke in zulk een ziel woont, het goede beeld in haar herstelt en Welke haar leidt (Psalm 143:10). Het is toch alles buiten het bereik der ziel zelf, de Geest maakt van haar stenen een vleses hart (Ezech. 36:26). Hij werkt in haar het willen en het volbrengen (Filipp. 2:13).

Ja, die Heilige Geest zet naar Zijn goedheid dat begonnen werk Gods voort, naar Zijn goede raad, op Zijn tijd, en wel door dezelfde goede middelen, waardoor de eerste verandering werd verwekt, namelijk het eeuwigblijvend zaad van het Woord Gods. En deze Geest voleindigt dit goede werk ook op Zijn tijd door velerlei en onmogelijk alle te noemen wegen en middelen, welke elke ziel achteraf altijd zal prijzen als goede wegen Gods. Ja, al waren deze ook tevoren in die tijd zeer duister, donker en zwaar voor vlees en bloed en voor het onverloochende hart. Hiervan roept David uit (Psalm 138:8): "De Heere zal het voor mij voleinden; Uw goedertierenheid, Heere, is in eeuwigheid; en laat niet varen de werken Uwer handen."

Ziet vrienden, dit alles is *een goed werk Gods* in de mens, dat hier ter plaatse niet zo zeer bedoeld wordt, maar dat wij evenwel wat breder hebben willen behandelen, omdat dit *goede werk* in elk mens aanwezig zal moeten zijn, zal hij ooit in de dadelijkheid goede werken kunnen betrachten. Hoe menigeen mist dit, en evenwel spreekt hij toch van die goede werken en legt daar het gewicht op. Maar o mens, mochten uw ogen eens open gaan, en gij uzelf zien en ook uw gevaar ter harte nemen.

¹² Er zijn ook *zedelijke werken*, die wel in zichzelf stoffelijk goed zijn, maar niet geestelijk goed: Dit geldt de vele werken van de natuurlijke mensen, huichelaars, papisten, socinianen enz. Dit geldt ook van het waarnemen van de godsdienst, het aalmoezen geven, een uitwendige oprechtheid in zijn handel en wandel, enz. Dit alles is wel stoffelijk goed.

Want er zijn ook zedelijk goede werken van de heidenen, die daarin zelfs veel verder kwamen dan menige naamchristen. H. Witsius verhaalt in zijn werk *Vier Boecken van de verscheijden Bedeeling der Verbonden Godts*, pag. 460 enz.), van Plato, Epictetus, de keizer Marcus enz., die zelfs erkenden dat er geen deugd was dan van God. Dat dus de deugd van God moest afgebeden worden, en dat de dadelijke hulp tot de betrachtiging nodig was. En zij verstonden daardoor maar niet alleen een zedelijke aanrading of opwekking tot de deugd, maar ingevingen, bewijzen van hulp, ja de inblazing Gods, zoals dit hun eigen woorden zijn.

Ziet eens hoe tot beschaming van menigeen, die Christen wordt genoemd, de heidenen alleen bij het licht der natuur nederiger en wezenlijker gevoelen hadden wat betreft de onbekwaamheid en de onmacht ten goede bij de mens, en dus van de noodzakelijkheid der Goddelijke invloeiingen, dan menigeen die onder het licht des Evangelies leeft. En daaruit volgt

ook dat de heidenen tegen een zogenaamd Christendom zullen opstaan om dit te veroordelen, gelijk de koningin van het zuiden zal opstaan tegen de Joden (Matth. 12:42).

Deze werken zijn wel stoffelijk of zedelijk goed, maar niet geestelijk, omdat de vorm of het formele er aan ontbreekt. En met dit formele bedoel ik het hoe en op welke wijze, met welk doel en oogmerk het verricht wordt. Dit alleen maakt het goed, en zonder deze rechte vorm is het kwaad, omdat het ontbloot is van het beeld Gods. Anders zouden de zedenplichten der farizeeën goed zijn geweest, maar zonder deze vorm deugden zij niets (Matth. 23:13-36 en Lukas 18:10-14). Daar wordt het wee uitgesproken over hen en over al hun werken.

Hiertegen kan niet worden ingebracht dat de werken der heidenen geestelijk goed zouden zijn, en dus ook die van natuurlijke mensen, met name van de vroedvrouwen in Egypte, omdat de werken der heidenen wel schijnen geprezen te worden (Lukas 6:32-33 en Rom. 2:14-15, en van de Egyptische vroedvrouwen Ex. 1:17-20). Want in deze plaatsen wordt alleen duidelijk het licht geworpen op het werk zelf, niet op de vorm van dat werk. Dus op de zedelijke, niet op de geestelijke goedheid. Het ziet op een welbehagen Gods, dat ten dele is, in vergelijking dus bij andere kwade uitwerkingen, en niet op een volkomen welgevallen van de Heere ten aanzien van de geestelijke goedheid.

Hier houdt ook de tegenwerping geen stand, dat de werken van Rachab de hoer (Jak. 2:25) en van de hoofdman Cornelius (Hand. 10:1-2) geprezen worden. Want dezen moeten wij hier beslist zien als aanvankelijk geroepen, die de beginselen van het geestelijk leven in hun ziel deelachtig waren.

Wij zien dan dat uit dit alles volgt dat deze verscheidene soorten van werken dus oneindig verschillen van de goede werken der gelovigen, welke hier worden bedoeld. Afgezien daarvan, dat wij straks de voornaamste vereisten aan de hand van de onderwijzer zullen trachten te noemen, zien wij dit verschil ook duidelijk hierin, dat de werken of deugden der heidenen en van alle natuurlijke mensen geen heerlijker of voortreffelijker oorsprong hebben dan de natuur. Op zijn best worden deze opgewekt door behulp van de gewone voorzienigheid (Rom. 2:14-15, vergeleken met Rom. 1:20).

¹³ En 1 Tim. 1:5: "Het einde des gebods is liefde uit een rein hart en uit een goede consciëntie, en uit een ongeveinsd geloof. Hebr. 11:6: "Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen." Want dit geloof verenigt de ziel met Christus en daardoor woont Christus in het hart (Ef. 3:17). Het grijpt Christus met al Zijn weldaden aan en past alles op zich toe. Dit geloof reinigt het hart (Hand. 15:9). Want de bevreemden en ongelovigen is geen ding rein, zelfs de spijze niet, maar beide zijn verstand en geweten zijn bevreemd (Titus 1:15). En het geloof trekt tot alle werk ook gedurig kracht uit Christus, met een open mond zuigende en ademende aan de mond van deze Fontein (Rom. 1:17 en Hab. 2:4): "Maar de rechtvaardige zal uit het geloof leven."

¹⁴ Let wel, in het bijzonder door een gezicht en gevoel van onmacht, zodat zulk één bij bevinding weet, dat het niet is bij een man, die wandelt, dat hij zijn gangen richt (Jer. 10:23). Ook uit die grond moet Jezus hem tot alle werk gestaltelijk dierbaar en noodzakelijk zijn, zodat hij het niet buiten Jezus stellen kan. Het is het werk des Geestes een ziel gelovig werkzaam te maken en daarbij te bewaren, opdat de ziel in afhankelijkheid van Christus uit, door en tot Hem werkzaam blijve. Hiervan vinden wij iets bij Paulus (Gal. 2:20): "Ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons van God, Die mij liefgehad heeft en Zichzelf voor mij overgegeven heeft." Dit is dit alzo in Christus wandelen, gelijk de ziel Hem heeft aangenomen (Kol 2:6), en dat blijven in Hem om vruchten te dragen (Joh. 15:5). O vrienden, de lust van zulk één is om Jezus de kroon van Zijn eigen werk op het hoofd te zetten, en om een arme navolger van Christus te worden, zoals men dit kan zien in Matth. 11:29, 1 Kor. 11:1, 1 Thess. 1:6, 1 Petrus 2:21, 1 Joh. 2:6, enz.

¹⁵ Hieruit volgt ook dat het verkeerd en geheel de plank mis is, dat de Labadisten en anderen, die hen daarin volgen, willen scheiden wat God samengevoegd heeft, wanneer zij een onbekeerd mens eerst willen uitzuiveren van de liefde tot zijn behoudenis. Op deze dwaasheid

antwoorden wij, dat niemand ooit zijn eigen vlees gehaat heeft (Ef. 5:29). En in 1 Kor. 15:58 lezen wij, dat God de mens nodigt met die belofte, dat zijn arbeid niet ijdel zal zijn in de Heere,

Ja, waartoe zouden anders al die beloften van zoetheden en beloningen in Gods Woord strekken? O, wij mogen van deze dingen niet afzien, want wij zouden daarmee de goedheid van de belovende God verachten. Ziet dit in David, als hij zegt (Psalm 19:11-12): "De rechten des Heeren zijn begeerlijker dan goud, ja dan veel fijn goud; en zoeter dan honing en honingzeem. In het houden van die is groot loon." Het geloof van Mozes wordt daarom geprezen, dat hij zag op de vergelding des loons (Hebr. 11:26). Ook leert de Schrift ons, dat in elk mens, die tot God zal komen, wordt vereist dat hij zal geloven dat God een Beloner is van degenen, die Hem zoeken (Hebr. 11:6).

¹⁶ Paulus vermaant Timotheüs (1 Tim. 4:12): "Niemand verachte uw jonkheid, maar zijt een voorbeeld der gelovigen in woord, in wandel, in liefde, in de geest, in geloof, in reinheid." Het is ook geheel duidelijk in Gods Woord, dat de eer van God daarvan het hoogste doel is. Want toch het voornaamste doel van een kind van God in het inwinnen van zijn naasten is dat God gekend, geliefd, gediend en gevreesd zal worden, en dat Hij zal worden erkend zulk een God te zijn als Hij is. David roept dit uit (Psalm 66:4): "De ganse aarde aanbidde U, en psalmzing U; zij psalmzing U uw Naam. Sela." En in Psalm 34:4 roept hij anderen mede te hulp, zeggende: "Maakt de Heere met mij groot, laat ons tezamen Zijn Naam verhogen." Het blijkt ook met nadruk uit Matth. 5:16: "Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken." En 1 Petrus 2:12: "Houdt uw wandel eerlijk onder de heidenen, opdat in hetgeen zij kwalijk van u spreken, als van kwaaddoeners, zij uit de goede werken, die zij in u zien, God verheerlijken mogen in de dag der bezoeking."

¹⁷ Wij zullen hier eerst nagaan hoe de onderwijzer aantoon wat géén goede werken zijn. Namelijk, die op ons goeddunken of op menseninzettingen gegrond zijn.

Wat moeten wij verstaan door het doen van werken, welke gegrond zijn op ons goeddunken of op menseninzettingen?

- Werken op ons goeddunken te gronden, wil dit zeggen, dat men deze werken alleen maar verricht om eigen redenen, uit eigen liefde en naar eigen mening. En dit is door God met nadruk verboden.

- En dat men zijn werken grondt op menseninzettingen, wil zeggen dat men werken doet buiten Gods wet, uitsluitend naar menselijke wetten. En dat is niet anders dan Gods wet en gebod achter zijn rug werpen, hetwelk door de Heere met zware straffen bedreigd wordt. (Jes. 29:13-14): "Want de Heere heeft gezegd: Daarom dat dit volk tot Mij nadert met zijn mond, en zij Mij met hun lippen eren, doch hun hart verre van Mij doen; en hun vreze, waarmee zij Mij vrezen, mensengeboden zijn, die hun geleerd zijn; daarom, ziet, Ik zal voorts wonderlijk handelen met dit volk, wonderlijk en wonderbaarlijk." Ezech. 20:18-19: "Wandelt niet in de inzettingen uwer vaderen, en onderhoudt hun rechten niet, en verontreinigt u niet met hun drekgoden. Ik ben de Heere, uw God, wandelt in Mijn inzettingen en onderhoudt Mijn rechten, en doet dezelve." En in Matth. 15:9 zegt Jezus: "Tevergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn."

¹⁸ En ook voor zover in het Evangelie de plichten der gehoorzaamheid, welke in de wet geschreven zijn, meer worden uitgebreid en aangedrongen op een andere wijze, zodat zij naar de evangelische trant geschikt worden. Ja, dan moet men ook aanmerken, dat al de geboden van geloof, bekering enz., welke behoren onder de beloften van het genadeverbond, evenwel ten aanzien van de verplichting derzelve aan de zijde van het scheepsel ook tot de wet behoren. Het is wel waar, dat Adam in de staat der rechtheid het gebod des geloofs in de Christus niet had, maar had dat gebod daar plaats kunnen hebben, hij zou de kracht daartoe wel hebben gehad, afgezien nog daarvan dat hij in de Drie-enige God geloofd heeft.

¹⁹ Oordeelt dan zelf, of het niet betamelijk is dat u als verlost des Heeren nu God zult verhogen door een heilige wandel en vervuld te worden met vruchten der gerechtigheid (Filipp.

1:11). Ja u te benaarstigen (2 Petrus 1:5-11), om bij uw geloof deugd, en bij uw deugd kennis te voegen, enz. Dus om als geroepen tot heerlijkheid en tot deugd te verkondigen de deugden Desgenen, Die u uit de duisternis heeft getrokken, enz. O vrienden, het jagen en streven en pogen daarnaar, ja zelfs naar de volmaaktheid, verheerlijkt God. Ook al kan de volmaaktheid niet worden bereikt en al wordt de ziel hier door een lichaam der zonde gehinderd. En dit pogen is ook voor anderen een bewijs, dat er iets anders innerlijk bij u is (2 Kor. 8:12 en Filip. 3:12).

Maar wat ziet het er met velen van Gods volk in deze toch donker uit. Mag Jezus dan tot u niet zeggen als tot de engel van de gemeente van Eféze (Openb. 2:2): *"Ik weet uw werken"*? En zoals Hij in vers 4-5 spreekt: *"Maar Ik heb tegen u, dat gij uw eerste liefde hebt verlaten. Gedenkt dan waarvan gij uitgevallen zijt, en bekeert u, en doet de eerste werken."* Gelijk Jezus ook de engel van de gemeente van Sardis vermaande (Openb. 3:2): *"Zijt wakende, en versterk het overige, dat sterven zou; want Ik heb uw werken niet vol gevonden voor God."*

Zie vrienden, waar gij uitgevallen zijt, namelijk uit uw eerste liefde, en dus ook uit uw eerste werken. U bent gevallen uit uw eerste hartelijkheid voor God. Uit die eerste kinderlijke gedragingen en uit uw oprechtheid voor God. Uit uw eerste verwondering over het werk van God, dat Hij wrocht aan zulk een gering en zondig schepsel. Ja, uit die eerste gevoeligheid en uit die eerste oprechte en algemene verloochening van uzelf.

En dientengevolge bent u ook gevallen uit die eerste getrouwheid aan God en Zijn zaak. Uit die eerste oprechte afkeer van zonden en wereld. Ook uit die eerste onverzadigbare trek naar heiligheid en naar volmaaktheid. Uit die eerste lust om Gode welbehaaglijk te leven, en uit die eerste gevoelige afhankelijkheid van Christus, dat u én in het geestelijke, én in het lichamelijke geen stap zonder de Heere durfde te gaan.

Maar ziet dan ook, vrienden, hoe Jezus zegt *dat er nog iets bij hen overig is*. O volk des Heeren, hoe desolaat het ook bij u gesteld moge zijn, evenwel is er nog iets bij u overig, dat ook nog zou kunnen sterven.

Het is nog bij u overig, dat God Zijn hand nog aan u houdt. En daardoor wordt u voor afval bewaard. O, de inwoning des Geestes is tot in eeuwigheid, en dit zaad Gods blijft in u. Ja, Jezus staat achter uw muur en Hij slaat uw toestand gade. Maar die gunstbewijzen van God kunnen wel minder worden en meer aan het versterven raken.

Bij u is nog overig een erkennen van de zuivere waarheid, zoals deze in Christus is. De erkenning van uw verlorenheid en doemwaardigheid in uzelf voor God, van de nietigheid en verwerpelijkheid van uw eigen gerechtigheid en uw plichten. Ook de erkenning op de bodem van uw hart dat al uw heil in Christus is. Dat God rechtvaardig en getrouw is, maar dat gij ontrouw zijt en door uw eigen toedoen onder de verberging van God zijt geraakt. Dat gij erkent dat gij goddeloos gehandeld hebt, al is het ook waar dat u daar niet op de rechte wijze mee in het verborgene werkzaam zijt. O vrienden, dit kan ook sterven. De liefde tot de zuivere waarheid kan men ook verliezen en dus overgegeven worden aan een kracht der dwaling, om de leugen te geloven.

Bij u is nog overig dat gij bij sommige gelegenheden nog zucht vanwege uw veraf zijn. Wanneer er eens met licht en indruk van het verval van Gods volk wordt gesproken. Op die tijd ziet men daarvan iets. Ook is bij u die consciëntie overig, waardoor gij niet alles kunt doen wat anderen doen, en waardoor gij dikwijls in verzoeken wordt bewaard. O vrienden, dit zou ook kunnen sterven, en God zou alle gezicht kunnen maken als een gesloten boek. Al kunt u uzelf dan zo gezet niet voor de Heere neerleggen, evenwel hebt u nu geen genoegen en is er vrede, noch rust in uw beenderen. Maar dit kunt u ook verliezen.

Bij u is nog overig en op de bodem van uw hart dat u Gods gezelschap boven alles op prijs stelt. U schat zulken gelukkig, die gedurig daarin leven en die alles voor deze liefde ten enenmale verachten. Al moeten Gods kinderen dan zelf zeggen dat zij daar buiten zijn, dan is er toch een opspringen van het hart als zij horen dat het Koninkrijk van Jezus in of buiten hun huis wordt uitgebreid, en dat er mensen overtuigd en bekeerd worden. O vrienden, dit kan ook minder worden.

En dan zijn er ook nog enkele weinige namen overig, die hun klederen niet zo zeer bevleken, en die voor u nog zuchten en om uw opkomst en wederkering aanhouden bij de troon der genade. Maar dit kan ook verloren gaan. Vromen kunnen ook sterven, of hun hart kan hen verlaten, of ook hun tong aan hun gehemelte kleven.

Daarom, kinderen van God, in zulk een toestand is er de raadgeving van de Heere Jezus: "*Zijt wakende, en versterk het overige, dat sterven zou; want Ik heb uw werken niet vol gevonden voor God.*"

Ziet eens welke noodzaak er bij u is als Jezus zegt: "*Want Ik heb uw werken niet vol gevonden voor God.*" Hierdoor moet gij niet verstaan een volmaaktheid der trappen in de werken. Maar de *evangelische* volheid of volmaaktheid ontbreekt daar. Het was niet zoals een Christen betaamt. Want in al de werken ontbrak de eerste liefde.

In de plaats van deze eerste liefde en hartelijkheid was er nu een hart, dat in de gestalte niet volkomen met God was. Want er waren hunkeringen naar het kwade. Er was geen oprechte haat en vijandschap tegen alle zonden als zonden; men was niet oprecht tegen de wereld, welke God haat. O, dan worden voor God zaken verborgen, die men als een lekkere bete onder de tong houden wil.

Er was, want dit volgt uit dit alles, een geesteloosheid, ijverloosheid, werkeloosheid en lusteloosheid onder de openbare godsdienstoefeningen, en op de inwendige slaapzucht volgt dikwijls een uitwendige slaperigheid. Of men heeft dan meer lust om het verstand voedsel toe te dienen, dan het hart, en daaruit komt opgeblazenheid voort.

Er was een vrolijke omgang met vroom en onvroom. Want dan kan men het bij de afgezakte lieden wel houden, en met natuurlijke mensen gaat men dan zorgeloos om. Men ziet het gevaar van dezulken dan niet en men spreekt hen niet meer aan. Terwijl vóór die tijd het Woord een vuur in hun binnenste was, dat men niet kon zwijgen of ook maar iemand laten gaan. Men moest hem dan aanspreken en waarschuwen. Ziet eens, vrienden, zo onvolkomen zijn de werken van de afgezakte vromen voor God.

Daarom is het gepaste raad van Jezus tot u, kinderen van God: O, zijt toch wakende en versterkt het overige, dat sterven zou. Dit wil hier zeggen dat het niet geheel vergaan zal, want Jezus zegt (Joh. 11:25): "Die in Mij gelooft, zal leven, al ware hij ook gestorven." Ik meen dat hier op *de geestelijke dodigheid* gezien wordt. U moet het dus zo verstaan: u zou anders nog meer verliezen, het zou nog erger worden en u zou tot nog groter trap van dodigheid geraken.

Daarom vermaant Jezus: *Zijt toch wakende*. Alsof Hij zei: O, u hebt zoveel vijanden rondom u, die het op uw ondergang toeleggen, en daarom, ontwaakt toch, of, wat is u, gij hardslappenden? Slaapt gij in zulk een tijd, dat de dag zo nabij is? Want die dag des Heeren komt doorgaans in een zorgeloze tijd. Dit blijkt wel bij David. Hij zegt dat zijn berg vast staat, en terstond volgt er op: "Toen Gij Uw aangezicht verbergde, werd ik verschrikt" (Psalm 30:8). Maar ook: *Waakt toch!* Dat wil zeggen dat men er zich voor zal hoeden om door toegeven in kleine dingen, of door over dezelfde heen te stappen, niet verder uit de gemeenschap en de gunst Gods te raken. Het is alsof Jezus zegt: *O waakt!* Want de gemeenschap Gods is zulk een tere zaak.

En dan vermaant Jezus: "*Versterk het overige.*"

Het is alsof Hij zegt: U dient gevoel en indruk te hebben, dat het niet bij u is, dat gij uw weg wel aanstelt, maar dat alleen bij Mij kracht is. Hij is toch alleen die Held, bij Wie hulp is besteld (Psalm 89:20).

Daarom dient u Hem in het oog te krijgen en in deze van Hem af te hangen. Het is alsof Jezus zegt: U dient te geloven dat op een afgezakte toestand plagen en roeden zullen vallen. En dat die op zichzelf u ook niet zullen kunnen genezen, want dat kan alleen Mijn liefde doen. Daarom is het tot versterking nodig bij en in die liefde te vertoeven.

U dient daartoe ook veel onder die middelen te komen, waardoor de versterking komt, om daar met uw toestand op de Heere te blijven wachten, of God u met de beloften, welke aan zulken zijn gedaan, mocht leren werkzaam te zijn tot uw versterking.

Daarbij behoort u ook te zuchten tegen het moedeloze twisten. Niet moedeloos te zijn aan de zijde Gods is een middel ter versterking. Want wat hebt gij toch te zeggen? Is God niet rechtvaardig? En zijt gij dat niet waardig, dat ook het overige sterven zou? Zegt liever met Jeremia (Jer. 8:4): "Zal men vallen, en niet weder opstaan? Zal men afkeren, en niet wederkeren?" En met de kerk (Micha 7:8): "Verblijd u niet over mij, o mijn vijandin, wanneer ik gevallen ben, zal ik weder opstaan."